

FÅR BOKEN EN PLATS PÅ BIBLIOTEKET?

**En studie kring folkbibliotekens förvärvspolicy och
demokratiska uppdrag**

Emelie Simonsson

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Lisa Engström

År: 2023

Title

Får boken en plats på biblioteket? - En studie kring folkbibliotekens förvärvspolicy och demokratiska uppdrag

Abstract

The purpose of this master's thesis is to investigate how librarians at public libraries relate to guidelines and governing documents when it comes to acquisition of materials that can be perceived as controversial, and how they think and act in cases where such difficult decisions about acquisitions must be made. Considering paragraph 2 of the Swedish library act which states that: "libraries in the public library system shall promote the development of democratic society by contributing to the transfer of knowledge and the free formation of opinions", certain dilemmas and challenges may arise in the librarian's work when acquiring books and other materials which in some ways can be perceived as offensive. Knowing exactly where the limits are for something to be seen as controversial and what violates the human rights can at times be difficult for public librarians to distinguish. The purpose of this thesis is thus to also investigate whether the librarians recognize themselves in this and what they think about the clarity of their guidelines. Using semi-structured interviews as a method, 9 different librarians participated in the study during 6 different interview occasions that took place in southern Sweden. The theoretical input used during the analysis is the theory of new institutionalism. The results show that all the librarians who participated in the study are satisfied with the guidelines and governing documents they have regarding acquisitions, and many of them explains that it is difficult to make guidelines clearer because of the many cases that can appear regarding books that differ from each other. If there is uncertainty or problems with decisions regarding acquisitions, they are discussing the issue with their colleagues. They do a lot of research on certain books that they are unsure of, and don't buy books that are self-published or lack authenticity and factuality. Furthermore, the free expression of opinion is important for all librarians, and that everyone have the possibility to form their own apprehension. In this way, it is important to have a broad collection in the library, and that it is allowed to show opinions from different sides, even if it can be seen as controversial by many people. As long as books and other materials are not directly criminal, they should be given the chance to be in the library's collection.

Keywords

Public libraries; guidelines; governing documents; democracy; controversial literature.

Folkbibliotek; riktlinjer; styrdokument; demokrati; kontroversiell litteratur.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning och problemområde	5
1.1 Syfte och frågeställningar	7
2. Bakgrund	9
2.1 Vad är kontroversiellt material?	9
2.1.1 Fem debatter	9
2.2 Styrdokument	12
2.2.1 IFLA/Unesco:s folkbiblioteksmanifest	12
2.2.2 Bibliotekslagen	13
2.2.3 Barnkonventionen	14
3. Litteraturöversikt	16
3.1 Litteraturöversikt ur en internationell kontext	16
3.2 Litteraturöversikt i en svensk kontext	18
4. Teoretiska perspektiv	21
4.1 Nyinstitutionell teori	21
4.1.1 Centrala begrepp och förståelser	21
4.1.2 Legitimitet	23
4.1.3 Logik	24
5. Metod	27
5.1 Kvalitativa intervjuer	27
5.2 Urval och genomförande	28
5.3 Etiska förhållningssätt	30
5.4 Analysmetod	31
6. Analys och resultat	35
6.1 Presentation av intervjupersonerna	35
6.1.1 Vad är kontroversiellt material?	36
6.2 Riktlinjer kring inköp av medier	37
6.3 Det demokratiska uppdraget	43
6.4 Styrdokument	48
6.5 Utmaningar i arbetet med kontroversiellt material	54
7. Diskussion	61
8. Avslutande reflektion	64
9. Litteraturförteckning	66
10. Bilagor	73
10.1 Bilaga 1 (Intervjuguide)	73
10.2 Bilaga 2 (Intervjuförfrågan)	74
10.3 Bilaga 3 (Samtyckesblankett)	75

1. Inledning och problemområde

I folkbibliotekets grunduppdrag ingår bland annat att värna om den fria åsiktsbildningen och yttrandefriheten, att tillgängliggöra information och att hålla sig opartisk i ideologiska frågor. Att biblioteket ska vara tillgängligt för alla och anpassas efter användarnas behov är ett annat viktigt uppdrag som uttrycks i bibliotekslagen (SFS 2013:801). Redan på Valfrid Palmgrens tid för över hundra år sedan blev dessa frågor om bland annat tillgänglighet, opartiskhet och urval viktiga för dåtidens bibliotek. Palmgren jobbade som bibliotekarie vid Kungliga biblioteket i Stockholm och är en viktig nyckelperson inom biblioteksväsendet. År 1907 fick hon chansen att åka till USA på studieresa där hon blev förundrad och inspirerad av de bibliotek som hade besökare från alla samhällsklasser (Fleischer 2011, s. 62). Hon återvände till Sverige med en målsättning om att föra vidare idén om *public libraries* som de kallades i USA, och som hon själv valde att översätta till “allmänna bibliotek”. Palmgren ville att biblioteken skulle stå utanför dagspolitiken och sätta en skarp gräns mot skräplitteratur (Fleischer 2011, s. 63). Dessutom skulle de urval som genomfördes inte innebära något politiskt ställningstagande. Dessa idéer är alltså något som än idag består inom biblioteksvärlden men som inte alltid är så lätt att leva upp till (Fleischer 2011, s. 63).

Många av de medieplaner som tillhandahålls av enskilda bibliotek runt om i Sverige, och som tar upp bibliotekets inköspolicy, lyfter fram att biblioteken ska hålla sig opartiska i partipolitiska, ideologiska och religiösa frågor, och att man ska undvika att köpa in material som strider mot de mänskliga rättigheterna. Vissa medieplaner poängterar även att kontroversiella frågor och åsikter ska belysas, samtidigt som en viss gräns måste dras mot vissa typer av budskap (Fleischer 2011, s. 10). Man kan i detta fall tänka sig att en problematik uppstår kring begreppet “kontroversiellt”, och att det blir svårt för bibliotekarier att veta exakt var gränsen går för vad som ses som kontroversiellt i samband med inköpsarbete. Frågan blir dessutom ännu mer intressant om man tittar på bibliotekslagen som säger att: “biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning” (SFS 2013:801). Hur ska bibliotekarier tänka i en situation där exempelvis låntagaren själv kommer med inköpsförslag på material som kan uppfattas som fördomsfulla eller som på något vis kan tänkas strida mot de mänskliga rättigheterna?

Flera bibliotek har fått kritik från Justitieombudsmannen (JO) efter att bibliotekarier vägrat köpa in böcker som de själva tycker uppmanar till främlingsfientlighet och som sprider fördomar. Under sommaren 2017 uppmärksammades två sådana specifika fall i medierna (Hirschfeldt 2017, s. 77) då JO i sitt beslut för de båda inblandade biblioteken lyfte fram att:

[...] biblioteken i sitt urval självklart inte behöver förhålla sig neutrala till brister i den vetenskapliga kvaliteten eller rena sakfel i en bok. Så länge ett yttrande inte är brottsligt finns det däremot inte något utrymme för ett folkbibliotek att ta hänsyn till de värderingar och åsikter som förs fram. Ett urval som sker på sådan grund står i direkt strid med bibliotekslagens krav på allsidighet och fri åsiktsbildning och är inte heller förenligt med objektivitetsprincipen i 1 kap. 9 § regeringsformen.

(Justitieombudsmannen 2017)

Med tanke på yttrandefriheten och den fria åsiktsbildningen kan man som bibliotekarie alltså inte enligt denna tolkning vägra inköp av material som framför vissa radikala budskap. JO uttrycker även i dessa två beslut att “[...]yttrandefriheten innebär att det får föras fram åsikter och påståenden som inte är i enlighet med principen om alla människors lika värde eller andra grundläggande principer för en demokrati, så länge uttalandena inte är brottsliga” (Justitieombudsmannen, 2017). Här blir problematiken och osäkerheten kring var gränserna går påtaglig. Var går exempelvis gränsen för att något ska klassas som hets mot folkgrupp, och hur långt sträcker sig den fria åsiktsbildningen?

Bibliotekarier måste i sitt arbete med inköp även förhålla sig till professionsetiska manifest och dokument. Förutom bibliotekslagen kan olika internationella manifest som exempelvis IFLA:s/Unescos folkbiblioteksmanifest nämnas i detta sammanhang. Detta folkbiblioteksmanifest är baserat på artikel 19 i FN:s allmänna förklaring om de grundläggande mänskliga rättigheterna (Söderlind & Elf 2014, s. 27) som lyfter fram att var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet, samt att söka, ta emot och sprida information och idéer (Svenska FN-förbundet 2008). Söderlind och Elf (2014, s. 29) som skrivit rapporten *Vi arbetar i medborgarnas tjänst- En kartläggning av mediestrategiskt arbete på bibliotek utifrån normerande dokument* menar att detta manifest saknar en tydlig förklaring till var gränserna går för informationsfriheten, och ger därför heller ingen klar vägledning för hur situationer ska hanteras där olika rättigheter och principer eller intressen krockar. Vidare påpekar Söderlind och Elf (2014, s.29) att dessa frågor har diskuterats och debatterats inom biblioteksvärlden, och att det finns ett tydligt behov av att konkretisera och uppmärksamma dem för de bibliotekarier som arbetar på biblioteken.

Söderlind och Elf (2014, s. 11) lyfter fram i sin rapport att begrepp som allsidighet och kvalitet, yttrandefrihet, censur, opartiskhet och neutralitet som beskrivs i lagstiftningen och manifesten kan uppfattas som givna i en modern demokrati. De ställer även frågan vad dessa begrepp egentligen betyder för bibliotekariernas yrkesroll och bibliotekets verksamhet (Söderlind & Elf 2014, s. 11). I studien som Söderlind och Elf genomförde kunde de urskilja en konflikt mellan viljan och målet att ha en så bred syn på vad som köps in som möjligt, en informationsfrihet utan större begränsningar och målet om att verka inkluderande och för mångfald på biblioteken.

Man kan i detta skönja en konflikt mellan principen om biblioteket som en arena där man skall kunna ta del av allt material för att själv bilda sig en uppfattning, och ställningstagandet att säga nej till material som bedöms som främlingsfientligt eller diskriminerande till förmån för ett bibliotek där sådant material inte tillhandahålls utifrån tanken om bibliotekets demokratiska uppdrag

(Söderlind & Elf 2014, s. 11).

Detta är ett dilemma som verkar bekymra en del bibliotekarier som arbetar med inköp på folkbibliotek, och svåra ställningstaganden tycks många gånger uppstå i samband med att vissa böcker med kontroversiella ämnen blir uppmärksammade och debatterade i media. Ämnet är idag högst aktuellt och väcker många frågor och tankar som är väl värda att studera närmare.

Med denna studie hoppas jag kunna bidra med meningsfulla insikter vad gäller folkbibliotekariernas egna erfarenheter kring de riktlinjer som gäller på deras arbetsplats. Speciellt fokus kommer att ligga på hur folkbibliotekarier tolkar bibliotekslagens andra paragraf om samhällets demokratiska utveckling och fri åsiktsbildning. Hur används denna paragraf i praktiken och hur resonerar bibliotekarierna kring dessa aspekter? Anser de likt Söderlind och Elf att begreppen och de riktlinjer som råder på biblioteken kring inköp bör förtydligas eller är de nöjda med hur det ser ut? Vet de hur de ska hantera medier som kan uppfattas som kontroversiella?

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med min masteruppsats är att undersöka hur bibliotekarier på folkbibliotek förhåller sig till riktlinjer när det kommer till inköp av material som kan uppfattas som kontroversiella. Anser de själva att de har en inköspolicy som uttrycker sig tydligt kring detta, och har de andra typer av styrdokument som de tar hänsyn till inom sin verksamhet?

Jag kommer med hjälp av intervjuer undersöka vad bibliotekarierna själva anser om svårigheter kring inköpsbeslut av material som kan uppfattas som kontroversiellt eller olämpligt i relation till 2§ i bibliotekslagen som säger att: “biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning” (SFS 2013:801). Jag vill även ta reda på om bibliotekarierna själva stött på dilemman eller utmaningar i sitt arbete med inköp, och om de i sådant fall anser att de kan göra något för att få de nuvarande riktlinjerna kring inköp att bli tydligare och mindre problematiska.

Utifrån dessa resonemang formulerar jag följande forskningsfrågor:

- Hur tänker och agerar bibliotekarierna kring inköp av material som kan uppfattas som kontroversiellt?
- Hur förhåller sig bibliotekarierna till de riktlinjer och styrdokument som de har i dagens läge?

2. Bakgrund

2.1 Vad är kontroversiellt material?

Vad kontroversiellt material är för bibliotekarier och i relation till inköpsarbetet tycks vara en komplex fråga eftersom begreppet ”kontroversiellt” säkerligen kan uppfattas på många olika sätt av olika bibliotek och bibliotekarier. Var gränsen går för att något ska ses som kontroversiellt är inte heller alltid självklart. Det material som bibliotekarierna köper in får som sagt inte strida mot de mänskliga rättigheterna samtidigt som biblioteken har i uppdrag att spegla pågående samhällsdebatt och arbeta för yttrandefrihet och fri åsiktsbildning (Holm 2017, s. 141), vilket innebär att kontroversiella åsikter bör få ett visst utrymme i bibliotekets bestånd. Med tanke på det demokratiska uppdrag som bibliotekarierna arbetar efter har det periodvis uppstått debatter då olika böckers lämplighet har ifrågasatts (Holm 2017, s. 140). Exempelvis rör det sig om böcker som har uppfattats som främlingsfientliga och som har brustit i vederhäftighet, vilket har lett till att bibliotekarier undviker att köpa in dessa titlar (Hirschfeldt 2017, s. 78). Det har givetvis även rört sig om böcker som redan funnits i bibliotekens bestånd, och som väckt diskussioner kring huruvida de ska ha kvar titlarna eller göra sig av med dem (Holm 2017, s. 140). Sådana här typer av böcker har alltid, och kommer alltid att väcka diskussioner inom biblioteksväsendet (Holm 2017, s. 140). Hur ska då kontroversiellt material hanteras av bibliotekarier med tanke på det demokratiska uppdraget?

I denna studie är det, med tanke på de nyss nämnda debatterna, framför allt material med känsligt innehåll som kan väcka upprördhet bland allmänheten som hör till definitionen kontroversiellt. Nedan följer därför en kort presentation av några böcker som blivit omdiskuterade under senare år för att få en tydligare bild av de debatter som ägt rum, och vad för typ av innehåll som har upprört människor. Några av dessa titlar kommer även att omnämnas senare i kapitlet ”Analys och resultat”.

2.1.1 Fem debatter

Under hösten 2012 blev några pekböcker tillsammans med filmen *Liten skär och alla små brokiga*, båda skapade av tecknaren Stina Wirsén, kritiserade eftersom de skildrade en karaktär vid namn Lilla hjärtat som kunde uppfattas som rasistiskt stereotypisk (Litteraturmagazinet 2012). Enligt kritikerna var Lilla hjärtat tecknad på ett sätt som påminde om de karikatyriska teckningar som gjordes av svarta människor i USA i början av 1800-talet eftersom de skildrades med exempelvis

spretande flätor på huvudet, utstående ögon och med stora röda munnar (Litteraturmagazinet 2012). Då teckningarna var ett sätt att håna de svarta slaverna ansågs det av kritikerna vara svårt att komma ifrån Lilla hjärtats historiska betydelse även ifall böckerna hade ett gott syfte (Litteraturmagazinet 2012). Enligt Wirsén själv har hon hämtat sin inspiration från bildtraditioner med ursprung i Afrika, Karibien och Asien (Litteraturmagazinet 2012) och hon uttrycker i en debattartikel i Dagens Nyheter att syftet med serien ”Brokiga” som Lilla hjärtat medverkar i hela tiden har varit att verka för mångfald, öppenhet och allas lika värde (Dagens Nyheter 2012). Eftersom böckerna fick ta emot hård kritik beslutade Wirsén att böckerna skulle sluta säljas från förlaget i november år 2012 (Dagens Nyheter 2012).

Samma höst (år 2012) som debatten om Lilla hjärtat blossade upp uppstod även en diskussion kring seriealbumet *Tintin i Kongo*, och huruvida den förtjänade en plats i bibliotekshyllorna eller inte. Tintin-serien som skapats av den belgiska författaren Hergé (Dagens Nyheter 2012) har diskuterats runt om i världen under många år eftersom den idag anses gå emot dagens värderingar genom att bland annat skildra rasistiska och stereotypiska karikatyrer av svarta människor (Dagens Nyheter 2012). I september 2012 rapporterade Dagens Nyheter om att Tintin-serien skulle rensas ut från Kulturhusets barn och- ungdomsbibliotek TioTretton i Stockholm med grund i att de kunde ses som bland annat afrofbiska (Dagens Nyheter 2012). Nyheten plockades snabbt upp av andra nyhetsmedia och skapade stor debatt och kritik i sociala medier (Svenska Dagbladet 2012). Redan samma dag gick Kulturhusets chef Eric Sjöström ut med att TioTretton backar från sitt tidigare uttalande och att de i stället skulle behålla Tintinserien på hyllorna. Han uttryckte att det inte var Kulturhusets ledning som fattat beslutet, utan att det gjordes av Behrang Miri som då var TioTrettons konstnärliga ledare, och som intervjuades i den ovan nämnda DN-artikeln (Svenska Dagbladet 2012). Miri uttalade sig kring händelsen i ett pressmeddelande, och hävdade att han hade fattat ett för snabbt beslut om att ta bort seriealbumen, och att det han ville var att lyfta fram debatten kring diskrimineringsfrågor men insett att det är fel att plocka bort litteratur (Svenska Dagbladet 2012).

År 2017 släppte nationalekonomen Tino Sanandaji boken *Massutmaning: Ekonomisk politik mot utanförskap och antisocialt beteende* där han belyser den svenska migrationspolitiken ur ett ekonomiskt perspektiv (Rehbinder 2017). Här tar Sanandaji upp vad som enligt honom fungerar dåligt med Sveriges integration och de omfattande kostnader som det hela kan bidra med. Mottagandet av boken

har varierat då den toppat försäljningslistorna, men samtidigt möts av kritik då den anses sakna vetenskapligt underlag (Lenas 2017). På grund av att boken bland annat inte var faktagranskad och utgiven på ett eget, tidigare okänt förlag tog två bibliotek beslutet att inte köpa in *Massutmaning* (Adelai 2017). Ekerö bibliotek, som var en av dem, valde att neka ett inköpsförslag på boken som kommit från en användare. Även Botkyrka bibliotek fattade beslutet om att inte köpa in *Massutmaning* till sitt bibliotek och motiverade kring orsaken på deras hemsida (Adelai 2017). Både Ekerö och Botkyrka bibliotek har på grund av beslutet att inte köpa in *Massutmaning* fått utstå både kritik och hot från användare. Ekerö bibliotek blev dessutom anmälda till Justitieombudsmannen (Lindkvist 2017). Ekerö kommun omprövade Ekerö biblioteks beslut vilket till slut ledde till att biblioteket trots allt köpte in den (Johansson 2018). Botkyrka bibliotek valde däremot att stå fast vid sitt beslut, men gjorde det i stället möjligt för användare att fjärrlåna *Massutmaning* (Lindkvist 2017).

Två andra böcker som det debatterats kring är Julia Caesars bok *Världsmästarna: när Sverige blev mångkulturellt* och Karl-Olov Arnstberg och Gunnar Sandelins bok *Invandring och mörkläggning: en saklig rapport från en förryckt tid*. Likt fallet med *Massutmaning* har dessa två böckers innehåll lett till att två olika bibliotek fattat beslutet att varken köpa in eller fjärrlåna dem, vilket i sin tur lett till att båda biblioteken blivit anmälda till Justitieombudsmannen (Hirschfeldt 2017, ss. 77–78).

I fallet med *Världsmästarna* begärde en användare att få låna titeln vid Falköpings bibliotek men biblioteket beslutade då att inte ta in boken eftersom de ansåg att boken kunde uppfattas som främlingsfientlig och att den brister i vederhäftighet (Justitieombudsmannen 2017). Användaren vände sig därför till kultur- och fritidsnämnden i Falköpings kommun som dock ansåg att biblioteket inte agerat fel, och hänvisade till bibliotekets medieplan som lyfter fram vikten av värderingar vid kvalitetsbedömningen av en bok (Justitieombudsmannen 2017). Svaret från kultur- och fritidsnämnden ledde till att användaren JO-anmälde biblioteket i Falköping (Engman 2017).

En annan låntagare begärde om att få låna *Invandring och mörkläggning* vid Tumba bibliotek men även detta bibliotek beslutade att varken köpa in eller fjärrlåna boken med motivationen att den brast i kvalitet, och att den på flera sätt stred mot den interkulturella handlingsplanen (Justitieombudsmannen 2017). Samma låntagare ville vid ett senare tillfälle låna boken *Muhammads flickor: våld, mord och våldtäkter i Islams hus*, men även då beslutade biblioteket att inte köpa in titeln och

hänvisade till sin verksamhetsplan och förvaltningens värdegrund (Justitieombudsmannen 2017).

Under sommaren 2017 kom JO med ett varsitt beslut kring de anmälda fallen om *Världsmästarna* och *Invandring och mörkläggnings* där de bland annat uttryckte att så länge ett yttrande inte är brottsligt ska inte folkbiblioteken ta hänsyn till de värderingar och åsikter som förs fram i olika böcker (se tidigare kapitel "Inledning och problemområde"). Ifall folkbiblioteken gör sitt urval utifrån en sådan grund strider de mot bibliotekslagens krav kring allsidighet och fri åsiktsbildning (Justitieombudsmannen 2017).

2.2 Styrdokument

2.2.1 IFLA/Unesco:s folkbiblioteksmanifest

Unesco (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) är en organisation inom Förenta nationerna (FN) som arbetar för fred genom internationella samarbeten inom utbildning, vetenskap och kultur (Unesco 2020). Tillsammans med IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) som är den ledande internationella biblioteksorganisationen har Unesco arbetat fram ett folkbiblioteksmanifest som infördes redan år 1949 (Svenska Unescorådet 1995, 2006, s. 7). Sedan dess har folkbiblioteksmanifestet reviderats i två omgångar, och den upplaga som gäller idag är den som reviderades år 1994 (Svenska Unescorådet 2006, s. 7). Folkbiblioteksmanifestet har sedan den infördes betytt mycket för biblioteksutvecklingen, och den uttrycker en grundläggande princip som fortfarande gäller idag: "The public library is a product of modern democracy and a practical demonstration of democracy's faith in universal education as a life-long learning process" (Svenska Unescorådet 2006, s. 7).

IFLA/Unescos folkbiblioteksmanifest är inte ett manifest som ses som tvingande för medlemsländerna, utan fungerar mer som en rekommendation för vilken riktning de kan arbeta mot (Svenska Unescorådet 2006, s. 7). Manifestet kan ses som ett idédokument som förtydligar grundläggande principer och värdegrunder (Söderlind & Elf 2014, s. 27). Manifestet lyfter bland annat fram orden frihet, välfärd, samhällelig och personlig utveckling som grundläggande mänskliga värden, och att medborgarna uppnår detta genom att vara välinformerade och genom att få chansen att leva efter sina demokratiska rättigheter och spela en aktiv

roll i samhällslivet (Svensk biblioteksforening 2014, s. 11). Detta manifest tar även upp att folkbiblioteken som lokalt kunskapscentrum ska göra så att all form av kunskap och information blir lättillgänglig för alla användare, oavsett sådant som exempelvis ålder, kön, etnisk tillhörighet, religion och språk (Svensk biblioteksforening 2014, s. 11). Det poängteras även att samlingar och tjänster som folkbiblioteken erbjuder inte får bli föremål för någon form av ideologisk, politisk eller religiös censur, och detsamma gäller kommersiella påtryckningar (Svensk biblioteksforening 2014, s. 12). Förutom folkbibliotekets huvudsakliga uppdrag tar manifestet även upp sådant som att det exempelvis måste finnas en välformulerad policy inom varje verksamhet. Denna policy ska vara anpassad efter lokala behov och därmed ge uttryck för vilka mål, prioriteringar och utbud av tjänster som verksamheten strävar efter (Svensk biblioteksforening 2014, s. 13).

Det finns fler internationella manifest kopplade till bibliotek som skapats och utgivits av IFLA och Unesco. Sammanlagt rör det sig om 12 olika manifest (Söderlind & Elf 2014, s. 25). Några av dessa som är värda att nämna i detta sammanhang är ”IFLA:s/Unesco:s skolbiblioteksmanifest”, ”IFLA:s/Unesco:s manifest om mångkulturella bibliotek” och ”IFLA:s internetmanifest”. Gemensamt för alla manifest är att de utgår från artikel 19 i FN:s allmänna förklaring om de grundläggande mänskliga fri- och rättigheter som tidigare nämnts i inledningen, och som säger att var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet, samt att gränsfritt söka, ta emot och sprida information och idéer med hjälp av all form av uttrycksmedel (Svenska FN-förbundet 2008, s. 7). Detta är förstås även en viktig utgångspunkt i bibliotekens uppdrag, och som bibliotekslagen lyfter fram i några av sina paragrafer.

2.2.2 Bibliotekslagen

Bibliotekslagen är den lag som bestämmer ramarna för bibliotekens verksamhet, och gäller alla bibliotek som är finansierade med offentliga medel (Svensk biblioteksforening 2015, s. 3). Bibliotekslagen trädde i kraft år 1997 och har sedan dess både utvidgats och reviderats. År 2005 tillkom exempelvis kravet att varje kommun och landsting ska inneha en biblioteksplan, och år 2013 tillkom uppdraget att följa upp dessa planer. Den nuvarande bibliotekslag som gäller idag trädde i kraft den 1 januari 2014 (Hedemark & Börjesson 2014, s. 95).

Bibliotekslagen lyfter fram bibliotekens betydelse för det demokratiska samhällets utveckling och den grundläggande roll som de spelar vad gäller kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. På detta vis kan lagen även knytas ihop

med det uppdrag som biblioteket har i internationella sammanhang, och som står beskrivet i exempelvis IFLAS och Unescos olika manifest (Svensk biblioteksörening 2015, s. 3). Förutom bibliotekslagens 2§ som uttrycker sig kring det demokratiska uppdraget utgår exempelvis även den 6§ från samma tänk och formuleringar som går att läsa i IFLA/Unescos folkbiblioteksmanifestet vad gäller kvalitet, allsidighet och sådant som rör användarnas behov (Söderlind & Elf 2014, s. 32).

Hedemark (2009, s. 143) påpekar att bibliotekslagen inte väckte några större debatter när den kom, och att det kan ha berott på att den inte uppfattades som kontroversiell utan snarare välkomnades av biblioteken. Dock sågs den som något ”tandlös” och urvattnad vilket kan ha berott på att lagen avsiktligt gjordes öppen för tolkningar (Hedemark & Börjesson 2014, s. 94). Åsikter har genom åren framförts att lagen hade kunnat framställas på ett tydligare sätt, och år 2010 lämnade bibliotekskonsulten Inger Eide-Jensen ett förslag till ändringar i bibliotekslagen till kulturdepartementet (Noll27, 2010). I detta dokument framför Eide-Jensen (2010, ss. 4–5) att lagen borde förtydligas vad gäller dess status och ansvar för uppföljning, och lägger fram förslag på hur lagtextens paragrafer kan utvecklas och utvidgas. Dessa förslag tillämpades senare i den nya bibliotekslagen som kom år 2014.

2.2.3 Barnkonventionen

Barnkonventionen är en konvention om barns rättigheter antagen av FN:s generalförsamling år 1989 (Barnombudsmannen 2021). Barnkonventionen består av sammanlagt 54 artiklar där 41 av dessa är så kallade sakartiklar (Barnombudsmannen 2021). Dessa sakartiklar lyfter fram varje barns rättigheter medan de övriga 13 artiklarna handlar om hur staterna ska arbeta med barnkonventionen (Barnombudsmannen 2021). Barnkonventionen gäller alla barn och ungdomar upp till 18 år (Eriksson, Holmén, Wennerholm & Blomberg 2019, s. 20).

I Sverige blev barnkonventionen svensk lag den 1 januari 2020, vilket innebär att domstolar och rättstillämpare ska ta hänsyn till barnets rättigheter enligt denna konvention (Regeringen 2022). Det enda land i världen som i dagens läge inte ratificerat barnkonventionen är USA (Eriksson, Holmén, Wennerholm & Blomberg 2019, s. 20).

Att införliva barnkonventionen gör det möjligt att skapa en grund för ett synsätt som är baserat på barnrättsperspektivet i all offentlig verksamhet (Regeringen

2022). En av dessa verksamheter där barnkonventionen har stor betydelse är på biblioteken. När barnkonventionen nyligen hade ratificerats i Sverige under början av 1900-talet togs den upp i undervisningen på Bibliotekshögskolan i Borås och utbildningsinsatser gjordes även på folk- och länsbibliotek (Lundgren 2013 se Eriksson, Holmén, Wennerholm & Blomberg 2019, s. 12). Medvetenheten kring barnkonventionen ökade under 2000-talet och fick genomslag i biblioteksplaner och andra policydokument, men det har funnits en stor brist på kunskap hos dem som arbetar på bibliotek vad gäller barnkonventionens innebörd enligt Lena Lundgren (Lundgren 2013, ss. 7–8). Hon hävdar i sin artikel ”Barnkonventionen och barnbiblioteken” från 2013 att det inte är tillräckligt att barnbibliotekspersonal arbetar med stor hängivelse till konventionen, utan att det är lika viktigt för ledningen och övrig personal att ha en djupare förståelse kring dess innebörd (Lundgren 2013, s. 8). Nu när barnkonventionen blivit lag i Sverige arbetar biblioteken runt om i Sverige med att anpassa sin verksamhet till den så gott det går. I en artikel ur Biblioteksbladet (Biblioteksbladet 2020) från 2020, när barnkonventionen just blivit en lag, berättar flera bibliotekschefer hur de kommer att ta sig an barnkonventionen. Några av dem nämner att de inkluderar barnkonventionen i sina biblioteksplaner, och att personalen ska genomgå utbildningar av olika slag kring konventionen (Biblioteksbladet 2020). Att anpassa miljön, och att barn och unga får chansen att påverka verksamheten var även något som nämndes av några av de chefer som intervjuades i artikeln (Biblioteksbladet 2020).

3. Litteraturöversikt

I det här kapitlet presenteras litteratur i form av både rapporter och tidigare forskning som gjorts kring sådant som rör bibliotekens demokratiska uppdrag i relation till urval och inköp, både inom och utanför Sverige. Det kan i detta sammanhang även beröra sådant som exempelvis neutralitet, yttrandefrihet och fri åsiktsbildning. I denna litteraturöversikt kommer även ordet censur att lyftas fram vilket är ett tämligen komplext begrepp inom biblioteksväsendet, men som använts mycket i amerikanska forskningssammanhang i relation till hantering av kontroversiellt material. Först kommer jag att ta upp forskning ur en internationell kontext för att sedan presentera forskning, rapporter och övrig litteratur ur en svensk kontext.

3.1 Litteraturöversikt ur en internationell kontext

Wallace C. Koehler (2015, s. 275) är en ledande forskare inom informationsvetenskapsetik, och i sin monografi *Ethics and values in librarianship: A history* går han igenom den historiska utvecklingen inom biblioteks- och informationsvetenskap ur ett västerländskt perspektiv med ett fokus på yrkesetik och värderingar. De ämnen han tar upp i relation till bibliotekariernas yrkesetik är exempelvis yttrandefrihet, intellektuell frihet och sådant som rör bibliotek och demokrati. Bland annat tar han upp diskussionen kring vilka böcker som bör och inte bör förekomma i bibliotekens bestånd, och att det alltid har varierat genom tiderna. Var gränserna går mellan sådant som censur och yttrandefrihet, och rättigheter och regler är inte alltid helt självklart, och hur väl dessa gränser definieras är något som varierar mellan olika typer av samhällen. (Koehler 2015, s. 112).

Koehler tar även upp intellektuell frihet i samband med bibliotekariernas urvalsarbete, och menar att bibliotekens urvals- och gallringspolicyer är baserade på rationella kriterier som finns till för att uppnå användarnas behov (Koehler 2015, s. 120). Koehler lyfter även här fram de krav och uppdrag kring urval som ur ett etiskt perspektiv kan bli en utmaning för bibliotekarier. Bibliotekarier måste samtidigt som de ska vara öppna för olika åsikter ändå sätta gränser eftersom biblioteken inte kan ha ett obegränsat bestånd.

David McMenemy (2009, s. 85) tar i sin reflekterande och kritiska artikel ”Censorship or recklessness? Obligations and legality regarding controversial materials in libraries” upp en konsultation som införts, och blivit omdiskuterad i England som rör vägledning av kontroversiellt material på folkbibliotek. Det hela handlar om en lagstiftning som införts som kallas för *The terrorism act 2006*, och som fastställer att det är ett brott att uppmuntra terrorism eller terrorister. Att sprida material som på något sätt främjar terrorism blir olagligt i detta sammanhang (McMenemy 2009, s. 85). Detta skapar problem för bibliotekarier som har i uppdrag att förse sina användare med den information som de vill ha. Att införa sådana här typer av restriktioner med målsättningen att begränsa terroristiska handlingar, och på så sätt rädda liv, frambringar dessvärre även en form av censurkultur (McMenemy 2009, s. 86).

Relationen mellan censur och de praktiska delarna av bibliotekaryrket som den ser ut i England och i större delen av världen är även något som McMenemy diskuterar i sin artikel, och kopplar detta till yrkesetik likt Koehler. McMenemy (2009, s. 86) beskriver censur som en kränkning av en demokratisk nation som biblioteksföreningar försöker bekämpa genom sina etiska riktlinjer. Censur kan exempelvis handla om en subtil press att inte köpa in visst material kring ett specifikt ämne eller av särskilda författare, men det kan även innefatta mer öppna kampanjer då regeringar eller intressegrupper vill att just deras egna moraliska synvinklar ska få mer uppmärksamhet. McMenemy (2009, s. 86) tar även upp begreppet självcensur som innebär att bibliotekarier handlar med försiktighet genom att begränsa tillgången till viss information för att inte kränka någon eller lyfta fram material som kan vara olaglig.

Robert Jensen (2004, s. 29) har skrivit artikeln ”The myth of the neutral professional” och tar upp hur myter kring neutralitet fungerar för journalister, universitetsprofessorer och bibliotekarier. Ur en filosofisk och politisk anda (vilket är den anda som Jensen utgår ifrån i sin artikel) är neutralitet omöjlig. Jensen menar att det existerar en maktfördelning i alla situationer. Att inte göra tydliga val, och på så vis betrakta sig själv som neutral är även det ett politiskt val (Jensen 2004, s. 29). För bibliotekarier blir frågor kring neutralitet relevanta när det kommer till exempelvis förvärv, då biblioteken har begränsat med utrymme och resurser (Jensen 2004, s. 32). Eftersom biblioteken inte kan köpa in allt måste ett urval göras. Alla bibliotek gör val vid inköp som bör genomföras utifrån en professionell grund, men som därmed även genomförs utifrån en politisk grund. Det betyder inte att det är rent politiska bedömningar som görs, utan att politiska och moraliska värden

spelar in i bedömningarna och leder till de beslut som slutligen tas (Jensen 2004, s. 32). Enligt Jensen (2004, s. 33) går det inte att undvika politiskt beslutsfattande, och att oron inte ligger i att fatta det rätta beslutet utan att det handlar om att bibliotekarien visar upp ett agerande som följer de konventionella mönster som finns, och som på så vis lyckas undkomma kritik. Om andra val görs som går emot konventionerna kommer frågor väckas kring att ”politisera” vad som borde vara ett professionellt beslut (Jensen 2004, s. 33). Enligt Jensen fallerar denna typ av neutralitetstänk snarare än främjar seriösa diskussioner kring frågan.

Charles Oppenheim och Victoria Smith (2004, s. 159) har i sin vetenskapliga artikel ”Censorship in libraries” undersökt den komplicerade relationen som råder mellan bibliotekarierna och censur, och som kan skapa problem i deras dagliga arbete. I denna studie står bibliotekariens roll i centrum, och vad de bland annat tillåts att göra i sin yrkesroll för att underlätta tillgången till material som kan uppfattas som kontroversiella. Som Oppenheim och Smith (2004, s. 159) förklarar har bibliotekarierna en skyldighet att tillfredsställa lokalsamhällets och användarnas behov, samtidigt som det ställs vissa krav på dem från styrande organ som de arbetar för och finansieras av, vilket kan väcka en del konflikter i fråga om censur.

För att få svar på sina forskningsfrågor skickade Oppenheim och Smith ut frågeformulär med intervjufrågor till tre olika biblioteksrelaterade organisationer via e-post där de fick chansen att dela med sig av sin syn på censur och intellektuell frihet i relation till folkbibliotek (Oppenheim & Smith 2004, s. 165). I sitt resultat kom de bland annat fram till att alla de som deltog i studien anser att det existerar ett idealistiskt tänk kring intellektuell frihet och frihet från censur inom bibliotekarieprofessionen. Studien bekräftar även att det mellan detta ideal och det praktiska arbetet på ett folkbibliotek existerar en klyfta som är svår att bemästra (Oppenheim & Smith 2004, s. 167).

3.2 Litteraturöversikt i en svensk kontext

Att välja är politik (1978) är en debattbok från Bibliotekstjänst som innehåller 6 olika artiklar där bibliotekens medieval diskuteras. Författarna till dessa artiklar är på ett eller annat vis kopplade till biblioteksväsendet och ger här sina personliga erfarenheter och synpunkter inom ämnet. Anna-Lena Höglund (1978, s. 49) är en av dem som skrivit artikeln ”Att välja medier till ett större bibliotek”, och som inledningsvis diskuterar om folkbiblioteken bör köpa in ”allt” eller göra kvalitetsurval. Hon menar att diskussionerna ofta kretsar kring vad som är bra och

dålig litteratur, och att mindre fokus ligger på att diskutera sådant som rör hur mycket skönlitteratur ett bibliotek ska köpa in i jämförelse med facklitteratur och hur fördelningen ska se ut mellan huvudbibliotek och filialer (Höglund 1978, s. 49). Senare tar Höglund bland annat upp den problematik som kan uppstå i samband med exempelvis bokbeståndets storlek och gallring. Vad gäller inköpsrutiner lyfter hon fram hur viktigt det är att bibliotekarier har yrkeskunskap för att köpa in böcker, och att de alltid måste hålla sig uppdaterade med utgivningen av nya böcker, samtidigt som de ska ha koll på det nuvarande beståndet (Höglund 1978, s. 55).

Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering (2017, s. 7) är en omvärldsrapport som tagits fram av Kungliga biblioteket (KB), och som är ett förslag på en nationell biblioteksstrategi. Denna strategi är tänkt att främja samverkan och kvalitetsutveckling inom det allmänna biblioteksväsendet, och uppmärksammar de utmaningar och möjligheter som biblioteken kommer att möta i framtiden (2017, s. 7). En av de skribenter som ställt upp i denna rapport för att ge sitt perspektiv kring framtida förändringar är juristen Johan Hirschfeldt (2017, s. 67) som skrivit artikeln ”Biblioteken – en femte funktion i den demokratiska rättsstaten”. I sin analys som är rättsligt inriktad tar Hirschfeldt upp bibliotekens funktion i det demokratiska samhälle vi verkar i, och diskuterar i detta sammanhang förståelsen av bibliotekslagen. Han presenterar bibliotekslagens 2§ och 6§ och förklarar hur dessa kan tolkas, för att sedan gå in på de fyra centrala värdeorden: fri åsiktsbildning, neutralitet, allsidighet och tillgänglighet för alla. Hur dessa fyra begrepp ska förstås utifrån grundlagarna diskuteras därefter, och han tar bland annat upp objektivitetsprincipen som går att se under första kapitlet i regeringsformens 9§ (SFS 2010:1408). Offentliga bibliotek tillhör den typ av ”förvaltning” som ska arbeta utefter denna objektivitetsprincip, och enligt Hirschfeldt innebär detta att bibliotekarier och andra anställda på bibliotek inte enbart ska iaktta saklighet och opartiskhet, utan även handla på ett sätt som får dem att framstå som sakliga och opartiska (Hirschfeldt 2017, s. 75). Bibliotek har tidigare blivit anklagade för att inte följa objektivitetsprincipen, och har då fått anmärkningar kring detta av JO. Hirschfeldt tar i detta sammanhang upp exempel på två omdiskuterade beslut som tagits av JO för att efter avslutad diskussion kring objektivitetsprincipen gå in på artikelns sista del som bland annat tar upp alla människors lika värde i samband med bibliotekslagens 2§ om att verka för det demokratiska samhällets utveckling.

Tidigare forskning som berör ämnet censur på bibliotek och som tar upp de JO-debatter som nämnts ovan är Victor Reuterms (2019) masteruppsats *Censur på*

bibliotek? – En kvalitativ studie av kontroversiella medier på folkbibliotek. Genom intervjuer med bibliotekschefer och en kompletterande undersökning av de medverkande bibliotekens medieplaner eller inköspolicyers har Reutermo studerat hur folkbibliotek närmar sig inköp av kontroversiella och antidemokratiska böcker (Reutermo 2019, ss. 2, 25). Resultatet av studien visade att det skett ett skifte under de senare åren i hur biblioteken närmar sig kontroversiella böcker då det under en tidigare period var mer ovanligt att biblioteken hade böcker som kunde uppfattas som antidemokratiska eller främlingsfientliga i sitt bestånd. I dagens läge har det visat sig vara mer vanligt att biblioteken lägger till sådana böcker i sina samlingar så länge de inte brister i kvalitet (Reutermo 2019, s. 46). Reutermo kom även fram till att några av de medverkande biblioteken arbetat fram en egen definition som de använder sig av när de fattar beslut kring inköp eftersom det inte existerar en klar nationell definition av vad kvalitet innebär (Reutermo 2019, ss. 2, 46).

En annan masteruppsats värd att nämna är *Inom ramen för det legitima: en intervjustudie om hur folkbibliotekarier verkar för en demokratisk utveckling* skriven av Sebastian Harrison (2017). Med denna studie vill Harrison bredda förståelsen för hur folkbibliotekarier ser på det demokratiska uppdrag de arbetar för i relation till urval av material och aktiviteter. Undersökningen har en specifik inriktning på medier och aktiviteter som på något vis kan uppfattas som invandringskritiska, och syftet med uppsatsen är att ta reda på om det kan uppstå en viss osäkerhet bland bibliotekarierna i hur de ska agera kring och hantera sådant material på ett legitimt sätt (Harrison 2017, ss. 2, 7). Resultatet visade bland annat att folkbibliotekarierna ansåg att de aktiviteter som arrangeras på bibliotek är viktiga och nödvändiga med tanke på det demokratiska uppdraget, och eftersom en stor mängd människor invandrat till Sverige under de senaste åren (Harrison 2017, s. 2). Bibliotekarierna uttryckte även en generell motvilja till att köpa in material som på något vis är invandringskritiska och som diskriminerar minoriteter, samtidigt som det existerar en press att inte utesluta material som det finns efterfrågan på eftersom det kan strida mot rätten till fri åsiktsbildning och yttrandefrihet. På så vis tycks det bli en svårighet för bibliotekarierna att avgöra när ett visst material bör uteslutas, och att det blir komplicerat för dem att använda sina egna professionella standarder när olika material ska köpas in till biblioteken (Harrison 2017, s. 2).

4. Teoretiska perspektiv

4.1 Nyinstitutionell teori

Jag har i denna studie valt att använda den nyinstitutionella teorin för att analysera mitt resultat, och kommer i följande kapitel nedan presentera de centrala begrepp och perspektiv inom denna teori som jag valt att applicera på det resultat jag fått fram. Den nyinstitutionella teorin är en inriktning inom den institutionella teorin, och kan benämnas vid olika namn som exempelvis institutionell organisationsteori och sociologisk institutionell teori (Jönsson, Persson & Sahlin 2011, s. 84). Inom den institutionella teorin undersöks hur agerandet i en organisation eller institution följer det som tas för givet, och hur organisationer och institutioner, snarare än att agera på ett rationellt sätt, följer både formella och informella regler (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 5). Institutionell teori är tänkt att ses mer som ett ramverk än som en enhetlig teori, och den centrala tanken är att "institutioner växer fram när människor konstruerar deras sociala verklighet" (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 7). Organisationer och institutioner tittar mycket på omvärlden och det samtida; de blir påverkade av sin omgivning som består av andra organisationer, och de strävar efter förändring och utveckling inom organisationen för att på så vis kunna bli en stabil enhet (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 5). Flera av de aspekter som nämnts blir i mitt fall intressanta eftersom jag i min studie vill undersöka hur bibliotekarierna förhåller sig till riktlinjer kring inköp, men även de riktlinjer som bland annat står i bibliotekslagen, och som är tänkta att vägleda bibliotekarierna i det dagliga arbetet. Att i detta sammanhang även lyfta fram bibliotekslagens 2§ om att biblioteken ska verka för det demokratiska samhällets utveckling blir även det intressant och relevant då forskning inom den nyinstitutionella teorin bland annat fokuserar på hur organisationer utvecklas och utformas i vårt samhälle (Jönsson, Persson & Sahlin 2011, s. 84).

4.1.1 Centrala begrepp och förståelser

Den nyinstitutionella inriktningen inom teorin fokuserar bland annat på strukturer och processer inom organisationer som fungerar på samma sätt inom olika branscher, eller inom olika *organisationsfält* som teoretikerna själva kallar det (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 64). Övriga forskningsfrågor som i dagens läge är centrala inom denna inriktning rör sådant som exempelvis förändring och handling inom organisationer och institutioner, och institutionella logiker och legitimitet (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 63).

Den nyinstitutionella teorin bygger på två centrala artiklar skrivna av dels John Meyer och Brian Rowan, och dels Paul. J DiMaggio och Walter W. Powell (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 63). Meyers och Rowans (1977, s. 340) artikel heter "Institutionalized Organisations: Formal Structure as Myth and Ceremony" och tar bland annat upp att institutionella regler fungerar som *myter* som organisationer införlivar för att uppnå sådant som legitimitet, stabilitet och överlevnad. De menar att det finns en uppfattning om att organisationer har en rationell formell struktur där uppsatta regler och procedurer som skrivits i olika typer av arbetsplaner (policys exempelvis) följs fullt ut när det kommer till saker som ska göras (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre 2015, s. 293). Detta är vad människor utanför organisationerna tror pågår inom en organisation, men i själva verket innebär inte formell struktur samma sak som det som görs i vardagen. Sådant som står i olika typer av planer och det som sedan görs i form av aktiviteter är ofta, som tidigare nämndes, löst kopplade till varandra (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre 2015, s. 293). De institutionella reglerna kan alltså ses som myter. Dessa myter får en stark påverkan på andra organisationer som tar till sig av myterna, vilket även är nödvändigt och nästan ett krav för att de ska uppfattas som rationella och legitima (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre 2015, s. 294).

DiMaggios och Powells artikel heter "The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields" och tar upp att organisationer har en tendens att likna varandra. Inom den nyinstitutionella teorin kallas detta fenomen för *isomorfism*. DiMaggio och Powell (1983, s. 150) har identifierat tre olika mekanismer som förklarar hur institutionell isomorf förändring inträffar: *coercive isomorphism* (tvingande isomorfism, min översättning), *mimetic processes* (imiterande isomorfism, min översättning) och *normative pressures* (normativ isomorfism, min översättning). Den tvingande isomorfismen rör politisk påverkan där exempelvis staten, som är den starkaste organisationen, påverkar mindre starka organisationer genom sådant som lagstiftning (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre 2015, s. 297). Den imiterande isomorfismen rör osäkerhet inom en organisation som leder till att den väljer att imitera en annan organisation. Detta kan ske i sammanhang där aktörer har svårt att förstå nya teknologier som inrättats inom organisationen eller när vissa mål uppfattas som oklara (DiMaggio & Powell 1983, s. 151). Den normativa isomorfismen härstammar främst från professionalisering, då det bland annat blir vanligare att anställa personal som är högutbildade, och som på så vis leder till att organisationer blir mer homogena (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre 2015, s. 297).

En av de viktigaste aspekterna inom isomorfism är att organisationerna utvecklar ett gemensamt språk. Enligt Meyer och Rowan (1977, s. 349) blir organisationers vokabulär isomorfa med institutionella regler (myter) som gör att organisationerna framställs som genomtänkta, rationella och legitima. Om en organisation inte anpassar sig efter den gemensamma vokabulären kan de uppfattas som irrationella, onödiga och nonchalanta (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre 2015, s. 298). Den process som en institution eller organisation genomgår för att sedan uppnå social ordning och en viss status eller egenskap kallas för *institutionalisering* (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre 2015, s. 298).

Jag kommer i min studie analysera mitt material bland annat utefter begreppet isomorfism eftersom jag vill kunna urskilja de likheter som finns i hur de medverkande bibliotekarierna i studien tänker och agerar när det kommer till inköp och de policyerna de har. Den vokabulära isomorfismen kan i detta fall även bli intressant att studera för att se ifall de använder sig av ett liknande språk. I mitt fall blir det även intressant att studera mitt resultat utefter den tvingande isomorfism-perspektivet eftersom jag intresserar mig för de lagar och policyerna som styr bibliotekariernas arbete. Att studera mitt material utifrån den imiterande isomorfismen blir även aktuellt i min analys då osäkerhet kan uppstå i inköpsrelaterade situationer, och om bibliotekarierna i sådant fall tittar på hur andra bibliotek agerar. Jag kommer även att titta på om det existerar någon form av normativ isomorfism genom att försöka lägga märke till om bibliotekarierna i studien har en likvärdig utbildning, och om det på något vis kan tänkas skapa en viss norm i hur de bland annat talar kring sina riktlinjer under intervjuerna. Jag kommer dessutom att ha i åtanke om de arbetar på ett sätt kring inköp av material som påminner om det som Meyer och Rowan beskriver som myter och som löskopplade aktiviteter. Agerar de på ett annorlunda sätt än det som står i deras riktlinjer utan att legitimiteten går förlorad?

4.1.2 Legitimitet

Inom den nyinstitutionella teorin sker även forskning kring hur organisationer skaffar sig legitimitet, vilket görs genom att analysera relationerna mellan organisationerna och deras omgivning. Organisationer strävar efter att skapa en överensstämmelse mellan de sociala värden som är förknippade med de aktiviteter, och normer för acceptabelt beteende som existerar inom de större sociala systemen och som de är en del av (Dowling & Pfeffer 1975 se Eriksson-Zetterquist 2009, s. 103). I jakt på legitimitet kommer organisationer förändras eftersom de anpassas till de förändringar som sker med normerna i samhället (Eriksson-Zetterquist 2009,

s. 104). Samhälleliga förändringar kan även kopplas till biblioteken som institution och till de bibliotekarier som arbetar där eftersom de riktlinjer som styr dem blir påverkade av hur samhället utvecklas och förändras (Koehler 2015, s. 4).

Organisationer har regler (myter) som de måste följa, och blir legitima eller trovärdiga, och möjligtvis framgångsrika genom att göra det som förväntas av dem, och genom att inte bryta mot konventioner (Jönsson, Persson & Sahlin 2011, s. 83). Forskarna John Meyer och Brian Rowan har kommit fram till att formella organisationsstrukturer tillkommit på grund av krav och förväntningar från omgivningen (Meyer & Rowan 1977 se Jönsson, Persson & Sahlin 2011, s. 86). Det kan handla om att en lag kräver, eller att viktiga grupper i omgivningen vill att man inrättar exempelvis ett policydokument av något slag. "Organisationen når legitimitet genom att visas upp för omgivningen, och genom att motsvara de förväntningar som ställs" (Jönsson, Persson & Sahlin 2011, s. 86). I relation till biblioteken som institution kan det handla om att biblioteken idag i hög grad anpassar sitt medieutbud till det som deras användare efterfrågar och är i behov av, vilket stärker bibliotekets legitimitet och relevans i lokalsamhället (Söderlind & Elf 2014, s. 15). Att arbeta utefter användarnas behov är något som Söderlind och Elf menar att många svenska folkbibliotek tog till sig efter att Höglund och Klingberg (2001) släppte sin bok *Strategisk medieplanering för folkbibliotek* som i hög grad lyfte fram just detta i relation till sådant som urval, inköp och gallring. På detta vis lever biblioteken upp till de förväntningar som både användarna och andra viktiga personer inom professionen har.

Att undersöka mitt intervjumaterial utifrån ett perspektiv där legitimitet står i centrum känns relevant då jag vill ta reda på hur de medverkande bibliotekarierna förhåller sig till de styrande riktlinjer och policyers de har, och hur dessa påverkar deras uppfattning kring vad legitimitet innebär för dem i deras yrkesroll. Legitimitet går dessutom väl ihop med hur bibliotekarierna tänker och agerar kring inköp av kontroversiellt material. Det kan i detta fall handla om att riktlinjerna skapar en osäkerhet i hur de ska fatta de bästa inköpsbesluten för att kunna uppfattas som legitima utifrån (exempelvis av användare), men även hur de arbetar med inköp utifrån lokalsamhällets och användarnas behov för att förstärka sin legitimitet.

4.1.3 Logik

Inom den nyinstitutionella teorin har även forskning kring institutionella logiker ägt rum. Forskarna March och Olsen (1998) har i sin artikel "The institutional dynamics of international political orders" skrivit om internationell politisk ordning ur ett

institutionellt perspektiv, och om förståelsen kring mänskliga handlingar i ett institutionellt sammanhang. De tar här upp specifikt två logiker kring detta. Innan de går närmare in på dessa två logiker ställer de sig frågor värda att diskutera kring huruvida den ena logiken kan leda till ett bättre samhälle än den andra, och huruvida, eller när, en logik är mer trovärdig än den andra att betrakta som grund för ett faktiskt beteende (March & Olsen 1998, s. 949). Den ena logiken kallar de för *the logic of appropriateness* (lämplighetslogiken, Eriksson-Zetterquists översättning) som i korta drag innebär att aktörer i relation till sin egen identitet får bestämma hur de ska agera i en specifik situation (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 99). Den andra logiken kallas för *logic of expected consequences* (konsekvenslogiken, Eriksson-Zetterquists översättning) som hjälper aktörer att legitimera sina handlingar genom rationella val (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre 2015, s. 301). Att tillämpa konsekvenslogiken inom en organisation kan leda till en undergång, medan lämplighetslogiken får organisationer att överleva (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 100).

I jämförelse med konsekvenslogiken kopplas handlande inom lämplighetslogiken till sådant som identitet och regler. Den har även en betydande roll när det kommer till att forma mänskligt beteende (March & Olsen 1998, s. 951). Eftersom lämplighetslogiken bland annat innebär att de handlingar som genomförs inom en organisation är regelbaserade kan folkbiblioteken räknas till dem som följer denna logik. Bibliotekarierna anpassar sig till de regler som styr dem i deras dagliga arbete, och måste agera och fatta beslut på ett sätt som stämmer överens med deras uppdrag, och hur de själva ser på sig själva i rollen som bibliotekarier. Dessa aspekter har givetvis även en stor betydelse vad gäller arbetet med inköp.

March och Olsen (1989) beskriver människors agerande utifrån lämplighetslogiken efter följande modell som i mångt och mycket stämmer överens med hur bibliotekarier på folkbibliotek bör tänka kring och hantera inköpsarbetet:

1. What kind of situation is this?
2. Who am I?
3. How appropriate are different actions for me in this situation?
4. Do what is most appropriate.

(March & Olsen 1989, s. 23)

Utöver dessa kriterier kan agerandet för dem som verkar inom institutioner (som exempelvis bibliotek) även bli påverkade av det som känns familjärt för dem. Detta innebär att samma agerande som skett i tidigare situationer tas i bruk eftersom det

är mest bekant, och med tiden kan det leda till att rutiner skapas (March & Olsen 1989, s. 25). Regler inom institutioner kan många gånger uppfattas som tvetydiga vilket kan göra att en viss osäkerhet uppstår i agerande och beslut. Olika situationer kan tolkas på olika sätt, och därför kan flera olika regler tillämpas på en specifik situation (March & Olsen 1989, s. 24). Att ha tydliga rutiner är därför viktigt inom en institution.

I min analys vill jag undersöka ifall bibliotekarierna ser sina regler och policyers som otydliga, och om det uppstår osäkerhet vid inköp på grund av detta. Har de tydliga rutiner de kan förhålla sig till i situationer där osäkerhet uppstår, och hur hanterar de i så fall situationer där rutiner och regler inte är tillräckliga för att kunna fatta ett beslut? Använder de sig i huvudsak av lämplighetslogiken i sitt arbete eller agerar de även efter konsekvenslogiken?

5. Metod

5.1 Kvalitativa intervjuer

Jag har i min studie använt mig av kvalitativ intervju som metod för att få fram empiriskt material kring bibliotekariernas egna erfarenheter när det kommer till riktlinjer som berör inköp av kontroversiellt material. För att få svar på mina frågeställningar anser jag att den kvalitativa intervjun är den mest relevanta metoden eftersom jag då får chansen att möta bibliotekarierna och diskutera ämnet närmare. Jag ville med min studie ta reda på hur de själva resonerar kring mitt forskningsämne, och om de själva stött på utmaningar när det kommer till inköp av kontroversiellt material vilket gör att den kvalitativa intervjun blir den mest passande metoden i mitt fall (Bjurwill 2001, s. 40).

Till min studie valde jag att genomföra strukturerade intervjuer där frågorna möjliggör en frihet för intervjupersonerna att tala relativt fritt om ämnet. En strukturerad intervju innebär att intervjuaren utgår från ett frågeformulär med bestämda intervjufrågor (Bryman 2011, s. 300), men i mitt fall har jag inte varit särskilt hårt styrd av denna utan kunnat hoppa fram till en annan fråga som känts relevant i just den stunden exempelvis. Jag har i min intervjuguide skrivit upp alla frågor jag ville ställa i en följd och därefter placerat de liknande frågorna efter varandra. Detta gjorde jag eftersom jag inte kunde se så många bestämda teman i mina frågor. Jag har dock fortfarande haft i åtanke att frågorna inte får vara för styrande, utan någorlunda öppna för att intervjupersonen ska kunna tala så fritt som möjligt kring ämnet. Syftet med denna typ av kvalitativ intervju är att intervjupersonen ska bidra med sin egen syn på verkligheten och få en chans att berätta så mycket som möjligt utan att just ledas för mycket av intervjuaren (Hedin 1996, s. 6). Därför har jag valt att börja intervjun med en rad öppna och allmänna frågor för att senare gå in på mer specifika frågor.

Steinar Kvale och Svend Brinkmann (2015, s. 148) skriver i sin bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* att intervjuer kan vara explorativa eller hypotesprövande. Den explorativa intervjun innebär att intervjun är öppen och tämligen ostrukturerad där intervjuaren ska ställa en fråga eller behandla ett område, och söka ny information och nya infallsvinklar kring ämnet efter att intervjupersonen gett sitt svar (Kvale & Brinkmann 2015, s. 149). Den hypotesprövande intervjun innebär att intervjuaren ställer mer strukturerade frågor för att hitta likheter och skillnader i de svar som kommer från intervjupersonerna. Formuleringarna och ordningsföljden av frågorna

uppfattas då som mer standardiserade för att intervjuaren ska kunna jämföra intervjuerna med varandra (Kvale & Brinkmann 2015, s. 149). Min intervjumetod har mest lutat åt den hypotesprövande metoden eftersom jag i min analys ville ha ett frågeformulär med bestämda frågor som skulle ställas till alla. På så vis kunde jag i ett senare skede under arbetet med min analys jämföra de olika svaren jag fick av bibliotekarierna. Med tanke på att jag i min frågeställning ville ta reda på om sätten att tänka kring inköp av kontroversiellt material skiljer sig mellan de medverkande bibliotekarierna i studien blev det viktigt att ställa de flesta frågor till alla bibliotekarier. Detta hindrade mig dock inte från att då och då ställa frågor som inte stått med i intervjuguiden, men då har det mestadels rört sig om följdfrågor. Jag la även till två frågor i intervjuguiden efter att ha genomfört hälften av intervjuerna, och som jag valde att ställa till några av de bibliotekarier som medverkade framåt slutet av intervjuperioden. På så vis har intervjuerna även haft en explorativ karaktär.

Som Ulla Eriksson-Zetterquist och Göran Ahrne (2015, s. 38) påpekar i *Handbok i kvalitativa metoder* finns det ofta inga tydliga gränser mellan olika typer av kvalitativa intervjuer. De anser att forskaren bland annat kan variera hur många mer stående frågeformuleringar som ska ställas i intervjun och hur många öppna frågor som ska kompletteras till dessa (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 38). Det är dessutom inte fel att använda sig av vissa standardiserade frågor i kvalitativa intervjuer då detta kan vara bra om syftet är att jämföra svaren med andra undersökningar vilket även Kvale och Brinkmann påpekar (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 38). Detta är något som jag har haft i åtanke när jag genomfört mina intervjuer som till största del har bestått av standardiserade frågor, men även av frågor som dykt upp för stunden. Dessutom har de två frågor som lades till i intervjuguiden i efterhand inte ställts till alla medverkande bibliotekarier. Med tanke på de otydliga gränserna vad gäller intervjumetoder ser jag därför min intervjumetod som både strukturerad och semistrukturerad.

5.2 Urval och genomförande

Jag har i min studie valt att avgränsa mig till inköpsansvariga bibliotekarier vid folkbibliotek eftersom min studie inriktar sig på hur bibliotekarier hanterar inköp av kontroversiellt material. De folkbibliotek som är involverade i studien har valts ut efter praktiska hänsynstaganden vilket innebär att de flesta genomförda intervjuerna har skett i Skåne län. Denna urvalsmetod kallas av Martyn Denscombe (2018) för "bekvämlighetsurval" och innebär att forskaren i sitt urval väljer det som

är mest passande och vilka objekt som ligger närmast till hands. Denna metod används till fördel vid mindre forskningsprojekt där forskaren har en begränsad budget, tid och kostnad (Denscombe 2018, s. 71). Under urvalsprocessen utgick jag dock även från ambitionen att tillfråga bibliotekarier som arbetar på både mindre och större folkbibliotek eftersom jag ville undersöka ifall de resonerar på liknande sätt kring inköp. Jag har även sett till att biblioteken inte ligger i en och samma kommun eftersom jag vill få en nyanserad och bred bild av hur bibliotekarierna arbetar kring inköp, och om de resonerar kring det demokratiska uppdraget på liknande sätt.

Jag har genomfört sex intervjuer, och samtliga har skett på plats i respektive bibliotek i avskilda rum. Jag började med att kontakta sex olika bibliotek genom att skicka ut ett mejl till bibliotekens egna mejladresser, eller direkt till de bibliotekschefer vars mejl fanns tillgänglig på bibliotekens hemsidor. De bibliotek jag inte fick något svar ifrån kontaktades av mig per telefon efter ett visst antal dagar, och jag kunde på så vis bestämma tid för intervju med några av dem. Dock ville inte alla de tillfrågade biblioteken medverka i studien, vilket ledde till att jag någon vecka senare fick kontakta ytterligare några bibliotek, och på så vis återigen gå igenom samma process med mejl och telefon. När det kommer till kvalitativa intervjuer föreslår Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) att 6–8 intervjuer är en lagom mängd för att försäkra sig om att det insamlade materialet är: “[...] relativt oberoende av enskilda personers väldigt personliga uppfattningar om till exempel förhållanden på en arbetsplats [...]” (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 42). Värt att nämna i detta sammanhang är att tre av intervjuerna var gruppintervjuer där två bibliotekarier var närvarande, vilket innebär att sammanlagt nio stycken medverkade i min studie. Detta är positivt för studiens resultat eftersom jag på så vis fått ett bredare perspektiv av bibliotekariernas åsikter och erfarenheter i ämnet. Dessutom har bibliotekarierna som medverkade i gruppintervjuerna fått chansen att föra diskussioner sinsemellan under de flesta frågorna, vilket har gjort att en fördjupning kring ämnet har kunnat ske på ett sätt som möjligtvis inte hade skett under de intervjuer där enbart en person medverkat. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015, s. 42) talar även om att uppnå en *mättnad*, vilket i detta sammanhang innebär att forskaren ser återkommande mönster i de svar som ställs i intervjuerna, och att fler intervjuer inte kommer att tillföra så mycket mer ny kunskap. Efter att jag genomfört mina 6 intervjuer med sammanlagt nio intervjupersoner kunde jag känna en sådan *mättnad* då återkommande mönster dök upp i de svar jag fick av de medverkande, vilket gjorde att jag kände mig nöjd med antalet genomförda intervjuer.

Jag har under intervjuerna spelat in samtalen för att få med så mycket detaljer som möjligt, vilket annars hade varit en utmaning om jag enbart hade antecknat. Intervjudeltagarnas egna ord, uttryck och fraser hade lätt kunnat gå förlorat om jag inte hade valt denna metod (Bryman 2011, s. 306). Vid kvalitativa intervjuer blir det dessutom viktigt för mig som intervjuare att kunna vara så lyhörd som möjligt eftersom jag inte alltid följer intervjuguiden till punkt och pricka. Med hjälp av inspelning blir det på så vis lättare att följa upp de svar som ges av intervjupersonerna oavsett vilken ordning frågorna ställs (Bryman 2011, s. 306). Jag har även under intervjun antecknat det som jag uppfattat som extra viktigt och betydelsefullt, och även tagit mig tid att anteckna olika intryck som jag fått efter intervjun.

En annan sak värd att notera vad gäller de frågor jag ställt i min intervjuguide är att jag efterhand lärt mig vad för slags frågor som är bra frågor att ställa (Dalen 2008, s. 32). Jag upplever att jag har haft bra grundläggande frågor, men jag har även insett att vissa frågor kanske är lite väl ledande och hade behövt vara mer öppna för att få utvidgade svar. Dessutom har jag noterat att jag saknat två frågeställningar som jag senare lagt till i min intervjuguide efter att ha utfört hälften av intervjuerna. Dessa frågor har tagits upp med intervjupersonerna om jag känt att det har lämpat sig vid ett specifikt tillfälle, vilket innebär att jag inte ställt dem under alla de tre resterande intervjutillfällena jag hade kvar. Skälet till att de då inte ställdes var att intervjupersonerna redan hade berört ämnet på ett eller annat sätt under samtalets gång.

5.3 Etiska förhållningssätt

En viktig aspekt att beakta i en studie är de etiska frågor som kan uppstå, och hur jag som forskande student ska hantera dessa. Det kan handla om sådant som relationen mellan forskaren och de människor som studeras i ett projekt, men även kring sådant som rör plagiat, förfalskning och fusk (Ahrne & Svensson 2015, s. 28). I etiska sammanhang talas det ofta om informerat samtycke som innebär att forskaren eller studenten informerar de personer som ska medverka i studien om vad ens forskning innebär och hur den är upplagd (Kvale & Brinkmann 2015, s. 107). Det kan även innebära att informera kring vilka fördelar och risker som kan uppstå om de tillfrågade väljer att delta i forskningsstudien. Att deltagandet är frivilligt och att de har rätten att dra sig ur studien när som helst är ytterligare en viktig del av informerat samtycke, och som ska förmedlas på ett tydligt sätt (Kvale & Brinkmann 2015, s. 107). Eftersom dessa aspekter är viktiga att informera kring

har jag redan i mitt första mejl till biblioteken gett information kring vad min studie går ut på, och lyft fram att de som väljer att delta kommer att vara anonyma, och att de kan dra sig ur när som helst. På så vis tar jag hänsyn till sådant som deltagarnas integritet och värnar om människovärdet och mänskliga rättigheter (Ahrne & Svensson 2015, s. 29). Jag har även upprepat informationen muntligt för intervjupersonerna innan intervjuerna har börjat, och de har kunnat läsa om dem i de samtyckesblanketter de fått motta och skriva under på plats. Förutom att denna samtyckesblankett ger deltagaren tillräckligt med information kring vad studien och deltagandet innebär får forskaren genom ett skriftligt samtycke ett dokumenterat belegg för att deltagaren har godkänt att vara med i undersökningen (Denscombe 2018, s. 446). Förutom sådant som anonymitet tar min samtyckesblankett även upp att intervjuerna kommer att spelas in, att ljudinspelningarna enbart är till för mig och min studie, och att dessa kommer att raderas när studien är klar. Här står även att intervjupersonerna har rätt att dra sig ur studien när de vill fram till den dag som uppsatsen är godkänd.

Övriga etiska åtgärder som jag har haft i åtanke under min studie är att behandla det inspelade materialet med försiktighet. Jag har efter varje genomförd intervju fört över dessa inspelningar till en USB-sticka och raderat inspelningarna från mobilen, utifall mobilen skulle hamna i orätta händer. Det är en viktig del av den så kallade konfidentialitetsprincipen i detta etiska forskningssammanhang som innebär att de uppgifter som samlats in måste bevaras och redovisas på ett sätt som gör att personer som berörs av studien inte ska kunna identifieras av utomstående människor (Ahrne & Svensson 2015, s. 29). När jag har citerat någon intervjuperson i min uppsats har jag i stället för att använda deras riktiga namn använt mig av ordet "Intervjuperson" som även efterföljs av en siffra mellan 1–9 för att kunna särskilja dem från varandra. Exempelvis kommer den första bibliotekarien som jag intervjuade att kallas för "Intervjuperson 1", och de två bibliotekarier som medverkade i min andra intervju för "Intervjuperson 2" och "Intervjuperson 3". I uppsatsen nämns inte heller vilka bibliotek som intervjupersonerna arbetar på. En annan viktig del av konfidentialitet är att inte avslöja privata data som kan identifiera intervjupersonerna i undersökningen (Kvale & Brinkmann 2015, s. 109), vilket jag hela tiden har haft i åtanke under mitt arbete med analysen.

5.4 Analysmetod

Kvalitativa studier innebär att forskaren arbetar utifrån en tolkande tankeprocess där målet är att identifiera viktiga teman eller kategorier i ett visst innehåll, och att

beskriva den sociala verklighet som skapas av dessa teman och kategorier när de levs ut i en specifik miljö (Zhang & Wildemuth 2017, s. 326). Det finns en mängd olika metoder, anvisningar och riktlinjer som beskrivs i litteraturen kring hur en kvalitativ studie kan genomföras, och det finns inga specifika regler kring hur forskaren bör gå till väga (Patton 2002 se Fejes & Thornberg 2011, s. 32). Kvale (Kvale 1997 se Fejes & Thornberg 2011, s. 33) tar upp fem olika huvudmetoder inom kvalitativa studier, och som kan användas som en simpel guide till hur forskaren generellt kan genomföra sin kvalitativa analys. Av de metoder som nämns av honom är det just kategoriseringsmetoden som jag främst har använt mig av i mitt analysarbete, och som innebär att den data som samlats in kodas i kategorier (Kvale 1997 se Fejes & Thornberg 2011, s. 33). När forskaren kategoriserar sitt material analyserar hen likheter och skillnader vilket gör att den omfattande texten kortas ned och struktureras till ett antal olika kategorier (Kvale 1997 se Fejes & Thornberg 2011, s. 33).

Under den inledande delen av analysprocessen då jag genomfört transkriberingen av alla intervjuer sammanfattade jag dem i ett separat dokument, och markerade därefter i marginalen vad som kan tänkas vara viktigt utefter varje intervjufråga. Att göra en sammanfattning av intervjuerna är bra eftersom det då blir enklare att se vad som är viktigt, och därmed blir även bearbetningen lättare med tiden. (Hedin 1996, s. 8). Anteckningarna jag gjorde i marginalen var i stort sett grundläggande iakttagelser och kommentarer på olika samband jag såg mellan intervjuerna och sådant som jag direkt kunde koppla till vissa ämnen eller till min utvalda teori, vilket blev en form av en grundläggande kodning (Bryman 2011, s. 525). En enkel inledande tolkning och teoretisering gjordes på så sätt av mitt intervjumaterial (Bryman 2011, s. 525). Därefter har jag valt ut nyckelord från intervjuerna, och då bland annat tittat efter upprepande ord för kunna urskilja olika teman. Jag försökte då lägga märke till om det fanns någon form av sammanfattning eller några ord i texten som fångar en underliggande mening (Hedin 1996, s. 8). Jag har även tagit hjälp av intervjuguidens frågor när jag bestämt vilka mina teman är, och samtidigt letat efter en helhet i texten eftersom intervjupersonerna svarat på vissa av mina frågor i andra sammanhang (Hedin 1996, s. 9). Dessa teman har senare utvecklats och inspirerats till de rubriker jag valt att ha i min analysdel.

Jag har efter ett uppehåll i planeringen av analysen åter igen läst igenom alla intervjuer i sin helhet, och markerat intressanta meningar som kan tänkas komma med i uppsatsen i form av citat. Jag har då skrivit fler anteckningar i marginalen under vilken rubrik/tema det passar in och även försökt se kopplingar till den

nyinstitutionella teorin och antecknat detta. Under denna process har det varit viktigt för mig att ”umgås” med materialet för att riktigt bekanta mig med min data (Rennstam & Wästerfors 2015, s. 223), och även att i detalj reflektera över hur mina teman är relaterade till den litteratur som rör min teori. Jag har utefter de antaganden och hypoteser som dykt upp försökt att utveckla och bekräfta dessa kopplingar genom att gå tillbaka till källorna och jämföra dem med intervjumaterialet (Bryman 2011, s. 525). Något som har varit viktigt för mig att ha i åtanke här har varit att argumentera med hjälp av mitt material än att enbart redovisa den (Rennstam & Wästerfors 2015, s. 232). Jag har med andra ord försökt att bidra till litteraturen och ämnesområdet genom att skapa en självständig argumentation (Rennstam & Wästerfors 2015, s. 232).

Efter att ha valt ut ett antal intressanta citat har jag gett alla dessa en egen identitet i form av ett eget tresiffrigt nummer med inspiration från Anna Hedins lathundstext. Jag har då utgått efter informantens nummer, därefter temats nummer och sist citatets löpnummer vilket gör att det blir lättare att hitta dem i intervjutexten (Hedin 1996, s. 9). Jag har därefter skrivit in alla intressanta analysbara citat under de olika temana/rubrikerna i ett separat dokument för att därefter lättare kunna se vilka citat som är de mest relevanta att analysera utefter den nyinstitutionella teorin. Jag färglade vilka citat jag troligtvis ville ha med i en specifik färg, medan de övriga citat som jag var mer osäker på fick en annan färg. Jag skrev även här anteckningar i marginalen där jag bland annat resonerade kring vilka teoretiska perspektiv jag kan koppla citaten till och om de möjligtvis passade in att ha till en annan rubrik i uppsatsen. Att para ihop ett textstycke med ett specifikt tema kan vara svårt (Zhang & Wildemuth 2017, s. 321), vilket jag själv upplevde när jag skulle para ihop mina utvalda citat med de olika temana. I en kvalitativ studie finns det dock möjlighet att para ihop ett utvalt textstycke till flera olika kategorier samtidigt (Tesch 1990 se Zhang & Wildemuth 2017, s. 321), vilket blev aktuellt i mitt fall till en början eftersom många av mina teman gick in i varandra. När jag blev mer säker på vilka citat jag skulle välja ut blev det även mer klart under vilket tema och rubrik citaten skulle hamna. Att koda urvalstexter och ständigt ha koll på kodningen, och att se över sina regler kring dem är viktigt, och är något som bör upprätthållas genom hela analysprocessen (Zhang & Wildemuth 2017, s. 322). Under den process där kodning sker och nya data samlas in är det mycket troligt att nya teman och koncept dyker upp, och som förändrar ens sätt att koda på (Zhang & Wildemuth 2017, s. 322). Eftersom jag kände en stor osäkerhet kring mina val av teman under en längre tid hände det att jag ändrade på vissa teman, och till och med tog bort några av dem. Att jag tog bort teman berodde dock mest på att jag var tvungen att begränsa hur

många teman jag skulle ha eftersom det annars skulle ta upp för mycket plats i studien. Samma begränsning fick göras med antalet citat.

Till slut valde jag ut 2–3 olika citat från de olika intervjuerna till respektive rubrik, och har sedan analyserat dessa citat utifrån de aspekter jag valt att fokusera på inom den nyinstitutionella teorin. Något som blev viktigt för mig under skrivandet av analysen var att sträva efter en balans mellan beskrivning och tolkning. Att återge en djup och riklig beskrivning för läsaren ger dem en bra bakgrund och kontext till studien (Denzin 1989 se Zhang & Wildemuth 2017, s. 323). Kvalitativa studier handlar i grund och botten om att tolka, och tolkningen visar vilka personliga och teoretiska förståelser forskaren har för det ämne som studierna handlar om (Zhang & Wildemuth 2017, s. 323). Det är viktigt att få läsaren att förstå vad forskaren har kommit fram till och att bli övertygad om den noggrannhet och trovärdighet som visas upp i arbetet (Hedin 1996, s. 11). Bland annat är det viktigt att lyfta fram vilka teman, kategorier, mönster eller typer som dykt upp under studiens gång (Hedin 1996, s. 11), och visa upp dem som i mitt fall blev i form av citat. Förutom att leta upp teman som återkommer flera gånger i mitt resultat har jag även försökt se skillnader i hur intervjupersonerna diskuterar ett visst tema. Att vissa svar har skiljt sig från varandra mellan intervjupersonerna har jag sett som intressant och försökt lyfta fram i mitt resultat eftersom även olikheter (likt likheter) tillför ett värde i studien. De delar av resultatet som överraskar eller sticker ut i en studie bör uppmärksammas särskilt noggrant eftersom det kan problematisera forskarens tes och förståelse eller utveckla favorittesen (Rennstam & Wästerfors 2015, s. 235). Att uppmärksamma negativa utfall är något som det talas mycket om i metodlitteraturen (Rennstam & Wästerfors 2015, s. 229), och som jag själv fått erfara under min studie. Jag har även haft sådant som utebliven data i åtanke under min analysprocess eftersom det i vissa fall kan vara intressant att lyfta fram vad intervjupersonerna inte har tagit med i sina svar (Bryman 2011, s. 529), och som blir särskilt tydligt i jämförelse med hur andra intervjupersoner har svarat.

6. Analys och resultat

Nedan följer en analys av det resultat som kommit fram från de intervjuer jag genomfört till min studie. Inledningsvis sker en presentation av de intervjupersoner som medverkat i min undersökning, och hur de arbetar med inköp av olika medier. Därefter följer mitt resultat av analysen med den nyinstitutionella teorin som grund. De perspektiv jag främst valt att analysera mitt resultat utefter inom den nyinstitutionella teorin är: legitimitet, logik och isomorfism.

6.1 Presentation av intervjupersonerna

Intervjuperson 1 arbetar som bibliotekarie på ett folkbibliotek i södra Sverige och är bland annat inköpsansvarig för tidningar och tidskrifter och lättläst litteratur. Alla bibliotekarier på hans arbetsplats är inköpsansvariga inom de olika ämnesområden som finns på biblioteket. Utöver inköpsansvaret är intervjuperson 1 tillsammans med en kollega även systemansvarig för Book-it som är det bibliotekssystem som används vid hantering av böcker och annat material. Hen arbetar även med bibliotekets hemsida, lägger scheman och arbetar över disk.

Intervjuperson 2 och 3 arbetar på ett folkbibliotek i södra Sverige där inköpsansvaret även här är uppdelat mellan de arbetande bibliotekarierna. Intervjuperson 2 är bibliotekssamordnare och sköter urval och inköp av skönlitteratur, historia och geografi medan intervjuperson 3 är inköpsansvarig för en del av fackavdelningen, och är med i en större mediegrupp som även inkluderar andra bibliotek inom deras organisation. Denna grupp har ansvar för inköp av e-medier till dessa bibliotek.

Intervjuperson 4 och 5 arbetar på ett och samma folkbibliotek i södra Sverige och har, förutom inköpsansvar, en rad olika arbetsuppgifter. Intervjuperson 4 är inköpsansvarig över facklitteratur för vuxna. Hen har även ansvar för bevakning och skötsel av beståndet vilket kan inkludera sådant som gallring exempelvis. Intervjuperson 4 är även ansvarig för fjärrlånen och är utvecklingsamordnare för media och arbetar vid informationsdisken på biblioteket. Intervjuperson 5 är inköpsansvarig för bland annat skönlitteratur, film och musik, och är både verksamhetsansvarig och schemaansvarig på biblioteket. Likt intervjuperson 4 arbetar hen stundvis vid informationsdisken på biblioteket.

Intervjuperson 6 och 7 arbetar på samma folkbibliotek i södra Sverige. Intervjuperson 6 arbetar huvudsakligen med inköp av skönlitteratur för vuxna, fjärrlån och ansvarar för bemanningen medan intervjuperson 7 arbetar med sådant som inköp av barn- och ungdomslitteratur och katalogisering. Intervjuperson 7 var vid tillfället då intervjun genomfördes även delaktig i ett mångspråksprojekt.

Intervjuperson 8 arbetar vid ett folkbibliotek i södra Sverige där hen har ett antal olika arbetsuppgifter, men är huvudsakligen samordnare för en inköpsgrupp på 6 personer (inklusive sig själv). Denna inköpsgrupp är indelade i småteam där var och en av dessa team har ansvar för tre olika ämnesområden som är: barnlitteratur, skönlitteratur för vuxna och facklitteratur för vuxna. De köper in böcker till både sitt bibliotek och de filialer som ligger inom samma tätort.

Intervjuperson 9 är barnbibliotekarie vid ett folkbibliotek i södra Sverige och är inköpsansvarig för barnlitteratur. Tillsammans med tre andra barnbibliotekarier bestämmer intervjuperson 9 vad som ska köpas in, och hen är den som sköter själva inköpet av böckerna och har hand om sådant som fakturor. Intervjuperson 9 har i stort sett ansvar för småbarnsböckerna men delar på ansvaret för hela barnavdelningen tillsammans med de andra barnbibliotekarierna. Hen har även som sina övriga kollegor pass vid informationsdisken.

De flesta bibliotekarier som medverkat i denna studie arbetar med inköp på liknande sätt, och samtliga arbetar med inköpsförslag. Alla förutom ett bibliotek säger att de utgår från BTJ:s inköpsvägledning när de köper in böcker, och de flesta nämner även att alla har sina ämnesområden som de har i uppgift att bevaka. Några av dem nämner även att de har koll på recensioner av olika boktitlar. En av dem berättar att de omvärldsbevakar och har koll på vad som sker i debatterna, och vad det pratas om, medan en annan säger att de har lite koll genom tidskriften Svensk Bokhandel, och läser bloggar exempelvis.

6.1.1 Vad är kontroversiellt material?

En av frågorna som ställdes till bibliotekarierna under intervjuerna var vad kontroversiellt material kan vara enligt dem själva. Några av svaren var snarlika varandra men de varierade även stort vilket visar att alla bibliotekarierna tycker och tänker olika kring vad de ser som kontroversiellt. Några av dem tycker att det kan röra sig om sådant som rasism och sådant som rör politiska, religiösa och sexuella övertramp. Någon har svarat att det kan röra sig om propaganda av olika slag, medan en annan har svarat att det kan vara sådant som exempelvis naturmedicin

och alternativa behandlingar som inte är vetenskapligt belagda. Andra har gett svar att kontroversiellt material även kan vara något som innehåller medvetet felaktig eller vilseledande information. Att försöka hålla isär vad som är en fackbok och en debattbok är även viktigt enligt en av bibliotekarierna. Böcker och övrigt material som uppviglar till ett sämre samhälle kan även det vara kontroversiell enligt en annan bibliotekarie.

Några av bibliotekarierna nämner även att låntagarna kan uppfatta böcker och annat material på biblioteken som kontroversiella, även ifall de själva inte tycker det eller ens har tänkt på att det kan uppfattas på det sättet. Känsligt material som kan uppfattas som diskriminerande inom ämnen som politik och religion nämns av en bibliotekarie men även sådant som olika familjekonstellationer kan uppröra låntagarna. En annan bibliotekarie tar upp att svåra ämnen i barnböcker kan uppröra föräldrar, och att det lett till diskussioner på arbetsplatsen om dessa böcker borde ställas på en specifik hylla eller om de ska tas bort.

6.2 Riktlinjer kring inköp av medier

Alla bibliotekarier som medverkade i studien är nöjda med de riktlinjer deras respektive bibliotek har kring inköp, och många av dem påpekar att det är svårt att få mer tydliga riktlinjer än vad det redan är eftersom det kan dyka upp så många olika fall kring böcker som skiljer sig från varandra. Två av de bibliotekarier som medverkade i en av intervjuerna, och som arbetar på samma bibliotek upplever sin inköspolicy som stabil och de känner sig trygga med den. Som den ena av dem uttryckte sig får de anpassa sig från fall till fall, och då kan inte en inköspolicy alltid vägleda dem hela vägen. Hens kollega instämde med detta och fyllde i:

Nä, för vi tyckte nog där när vi började prata om det så kände vi på ett sätt att dom här då punkterna är rätt så allmänna på något sätt, men att dom måste nästan va det kom vi liksom fram till när vi sen diskuterat det vidare för att annars så... målar man liksom in sig i hörnen eller vad man ska säga som kanske passar på ett fall, men inte på ett annat. Och då blir det svårt att förhålla sig till det liksom. Utan man måste nog alltså ta en diskussion när det dyker upp fall, utifrån dom här punkterna. För just det fallet liksom.

Intervjuperson 5

Regler i relation till handling och anpassning efter olika situationer inom organisationer är något som March och Olsen (1989) tar upp. De menar att institutioner har en repertoar av olika tillvägagångsätt och att de använder sig av olika regler för att kunna välja bland dem (March & Olsen 1989, s. 22). Dessa regler kan införas och användas som ett direkt tvång, och kan vara styrt av politiska och organisatoriska auktoriteter, men det kan även röra sig om koder för lämpligt

beteende som lärs ut och införlivas genom socialisering eller utbildning (March & Olsen 1989, s. 22). Som intervjuperson 5 påpekar tar de sig an diskussionen när ett specifikt fall dyker upp och utgår från de riktlinjer eller regler som fastställts i deras inköspolicy när ett beslut ska fattas kring detta unika fall. Inköspolicyns riktlinjer kan i grunden ha utformats utefter bibliotekslagen exempelvis, vilket visar att de styrs av just politiska auktoriteter, och som kan vägleda dem till rätt beslut. Att diskussionen tas i efterhand, som nämns i citatet ovan, skulle kunna innebära en diskussion kollegor i mellan där även deras roll som bibliotekarie får en stor betydelse i beslutsfattandet, och som kan kopplas till det som nämnts ovan kring socialisering och koder för lämpligt beteende. Enligt March och Olsen hänger beteende ihop med sådant som rör exempelvis roller: ”Intelligent, thoughtful political behavior, like other behavior, can be described in terms of duties, obligations, roles and rules” (March & Olsen 1989, s. 22). March och Olsen (1989, s. 23) tar även upp att politiska aktörer tar till lämplighetsregler när de ska matcha specifika handlingar med specifika situationer. Även detta hänger ihop med roller och det som tidigare nämnts i teoridelen om lämplighetslogiken, nämligen att aktörerna bestämmer hur de ska agera i en specifik situation utifrån sin egen identitet (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 99).

Citatet och argumenten ovan visar att intervjuperson 4 och 5 till viss del agerar utifrån lämplighetslogikens olika kriterier. Detta visar sig genom att intervjuperson 4 och 5 först och främst utgår från vad för typ av situation det rör sig kring; (att agera utifrån fall till fall). De tänker sedan över vilka de är; (utifrån deras yrkesroll som bibliotekarier), och ser därefter över hur lämpliga olika ageranden är utifrån dem själva (här ingår även en diskussion med varandra), och gör till sist vad som är mest lämpligt utifrån det (March & Olsen 1989, s. 23). March och Olsen (1989, s. 23) beskriver dessutom lämplighetslogiken som en association till obligatorisk handling, och obligatoriska handlingar kan kopplas till sådant som styrande regler och policyers vilket intervjupersonerna tar hänsyn till när de fattar olika beslut i relation till olika situationer. Som Eriksson-Zetterquist (2009, s. 100) även påpekar kommer politiska institutioner att stå för sådant som exempelvis ordning och stabilitet, men även sådant som just flexibilitet och anpassningsförmåga om de utgår från lämplighetslogiken, vilket intervjuperson 4 och 5 belyser när de talar om att anpassa agerandet utifrån specifika fall.

Även ifall citatet ovan visar en tydlig koppling till lämplighetslogiken kan en vidare koppling göras till konsekvenslogiken och det uttalande som intervjuperson 5 lägger fram. March och Olsen (1998, s. 952) påpekar även att politiska handlingar

inte behöver förklaras uteslutande av en konsekvenslogik och en lämplighetslogik, utan att varje typ av handlande med stor sannolikhet involverar båda typer av logiker (March & Olsen 1998, s. 952). De beskriver det hela med att aktören förutser sina konsekvenser samtidigt som de följer regler, och att förhållandet mellan dessa två handlingsätt ofta är subtila (March & Olsen 1998, s. 952).

För att kort motivera kopplingen till konsekvenslogiken så kan det som sägs av intervjuperson 5 angående att agera utifrån fall till fall på ett vis ses som någon form av konsekvenstänk. Hen beskriver punkterna i deras riktlinjer som allmänna, och att de måste få vara det så att de kan agera utifrån de olika fall som dyker upp. På så vis får de en slags frihet att tänka över vilket agerande de ska gå efter utan att de blir allt för hårt styrda av regler och kan undvika att ”måla in sig i hörnen”. Samtidigt som de har friheten att utgå från vad de själva tycker, och kan resonera och fatta beslut utifrån ett konsekvenstänk är de till viss del fortfarande styrda av de regler och lagar som återfinns i deras riktlinjer för inköp. Att de agerar både utifrån lämplighetslogiken och konsekvenslogiken på det sätt som March och Olsen beskriver ovan kan vara ett sätt att se på det hela, men eftersom konsekvenslogiken ses som ett framtidsorienterat resonemang, och det kan vara svårt att förutse vad konsekvenserna blir i förväg, kan denna logik ses som lite osäker att tillämpa helt och hållet i rollen som bibliotekarie. Att förhålla sig till lämplighetslogiken där regler och identitet styr blir däremot mest kompatibelt med det som framförs av intervjuperson 5 i citatet ovan.

Intervjuperson 9 uttrycker samma sak när det kommer till att fatta beslut beroende på vad det rör sig om för fall. Denna bibliotekarie lyfter även fram att hen inte direkt saknar ett dokument att gå till när det uppstår oklarheter, men att det kan uppstå frågor i samband med inköp av media som gör att hen gärna tar upp diskussionen med sina kollegor kring sådant som kan verka svårplacerat, vilket liknar det som intervjuperson 4 och 5 la fram kring att ta en diskussion i efterhand. Intervjuperson 9 tar även upp att oklarheter kan dyka upp i samband med bibliotekslagen när beslut ska tas kring ett visst inköp:

Men det ser ju ut på det där sättet att vi benar upp det här med bibliotekets demokratiska roll och bibliotekslagen och så. Så det är ju ändå på något vis väldigt tydligt att vi ska tillhandahålla den typen av material. Och samtidigt så finns det naturligtvis många sådana här... ja, lite diffusa saker runt omkring som gör att de här reglerna kanske inte är klockrena i alla lägen va, men jag tror det är svårt att hitta det här liksom, och täcka allting.

Intervjuperson 9

Som tidigare nämnts i teoridelen kan det i många fall uppstå oklarheter i samband med reglers tillämpbarhet (March & Olsen 1989, s. 24). Situationer kan tolkas på

olika sätt, vilket kräver olika regler, och dessa regler är skapade genom en process som stundvis förstärker oklarheter (March & Olsen 1989, s. 24). Intervjuperson 9 belyser att de regler som lyfts fram i bibliotekslagen inte alltid är helt lätta att applicera på vissa situationer, men att det är svårt att ha en bestämd regel eller regler som passar in på allt. De måste alltså få lov att vara lite breda och möjligtvis tvetydiga, och anpassas efter den situation som dyker upp. På så vis uppstår möjligheter för bibliotekarierna att tänka olika kring hur de ska agera i vissa lägen. Både en lämplighetslogik och en konsekvenslogik kan tillämpas här på samma sätt som beskrivits ovan enligt March och Olsens resonemang. Att beskriva agerande som regelföljande är enligt March och Olsen (1989, s. 24) ett första steg till att förstå hur regler kan påverka vissa beteenden. ”The process include the whole panoply of actions and constructions by which a logic of appropriateness is implemented in the face of conflict and ambiguity” (March & Olsen 1989, s. 24). Kriteriet blir alltså att agera utifrån lämplighet, men att definiera vad som är lämpligt i en viss situation är inte alltid en särskilt enkel uppgift (March & Olsen 1989, s. 25). Ett sätt att se på det hela blir på så vis, som nämndes ovan, att följa regler men att de val som görs bland de olika reglerna och de alternativa tolkningarna av reglerna bestäms utifrån konsekvenslogiken (March & Olsen 1989, s. 25).

Även Brunsson och Brunsson (2014, s. 13) tar upp att det finns flera tolkningsmöjligheter av regler och kopplar det till lämplighetslogiken. Vad för typ av agerande som är mest lämplig i en viss situation kan vara svårt att avgöra när regler kan uppfattas som motstridiga och svårtolkade (Brunsson & Brunsson 2014, s. 13). Ändå menar Brunsson och Brunsson (2014, s. 13) att de aktörer som väljer att tillämpa lämplighetslogiken får det lättare än om de skulle ge sig på konsekvenslogiken, vilket beror på att deras beslut baseras på någonting som redan existerar. Det finns alltså ingen osäkerhet kring vad som skulle hända i ett framtida scenario ifall bibliotekarien tar till en lämplighetslogik. Att tillämpa konsekvenslogiken vore kanske att agera utanför regler och riktlinjer i alldeles för hög utsträckning vilket i det här fallet gör det enklare att koppla lämplighetslogiken till citatet ovan.

Ytterligare två medverkande bibliotekarier i studien som är kollegor till varandra uttryckte att det kan vara svårt att snäva in de riktlinjer de har kring inköp till något som ska passa in på alla situationer eftersom det rör sig om så individuella fall. De känner sig båda nöjda med de riktlinjer de har kring inköp, och de upplever att de sällan har haft problem med att motivera bort vissa böcker de inte vill köpa eftersom

de hittar stöd för det i sina riktlinjer. En av dem kom även med en tanke kring hur de kan arbeta för att förbättra besluten och undvika osäkerhet i samband med inköp:

Det som vi kanske borde ta oss tid till, det är att liksom dokumentera det vi pratar om och sånt... För när vi har de här samtalen kring en speciell bok, att det kan vara intressant att gå tillbaka till det. Att det blir som ett underlag för oss. Men i riktlinjerna har jag svårt för att se hur man skulle kunna ha det mer detaljerat.

Intervjuperson 7

Som tidigare nämnts kan ett agerande som skett i tidigare situationer inom en institution åter igen tas i bruk eftersom det är mest bekant för aktörerna, vilket med tiden kan leda till att rutiner skapas (March & Olsen 1989, s. 25). Det finns många fördelar med rutiner då de bland annat gör att konflikter kan undvikas, och de skapar meningsfulla koder som underlättar tolkningen av sådant som kan uppfattas som oklarheter (March & Olsen 1989, s. 24). Rutiner hjälper även till att minska den ovisshet som kan uppstå på grund av öppna strukturer genom att styra upp tillgången till deltagande, problem och lösningar vad gäller valmöjligheter (March & Olsen 1989, s. 24). Att dokumentera och på så vis skapa ett underlag kring de situationer som uppstår, som intervjuperson 6 talar om, skulle kunna ses som rutinskapande då agerande som upprepar sig ses som en form av rutin. Med de rutinmässiga dokumentationerna som hjälpmedel blir det alltså lättare för aktörer att samla på sig erfarenhet, och därmed agera ”rätt” i liknande situationer som uppstår i framtida sammanhang när svårbedömda böcker och annan media dyker upp. Ellström (1996, s. 163) nämner att rutiner kan utvecklas och vidmakthållas som ett sätt att hantera sådant som exempelvis stress och osäkerhet, men att de även kan användas som ett försvar mot att ta tag i frågor eller förändringar som kan uppfattas som besvärande, oroande eller hotfulla. För bibliotekarier blir dock rutiner i detta fall till en stor fördel och ett extra stöd när det kommer till media som kan ses som kontroversiell eftersom sådan litteratur kan relateras till situationer som ofta kan upplevas som bland annat besvärande, oroande och hotfulla för de aktörer som ska hantera dem. Att ha tydliga rutiner dokumenterat kring sådan typ av media blir därför särskilt viktigt för dem, och är inget de vill ducka för, utan snarare uppmuntrar till att skapa och utveckla så som intervjuperson 7 ovan visar på. Som tidigare nämnts är det svårt att ha detaljerade riktlinjer kring litteratur som kan uppfattas som kontroversiell i exempelvis en medieplan. Höglund och Klingberg (2001, s. 98) menar å andra sidan att i de fall då tydliga direktiv ges i en medieplan kring hur urval ska genomföras så kan bibliotekarierna undgå upprepade principdiskussioner som kan tänkas uppstå kring specifika böcker eller annat material. Dock behöver möjligtvis inte riktlinjer kring just kontroversiell litteratur ta allt för stor plats i en medieplan då det i stället kan räcka med att anteckna kring

tidigare fall av sådan litteratur för att skapa goda rutiner, och på så vis även undgå de principdiskussioner som kan tänkas dyka upp.

Agerande som styrs av rutiner kan även kopplas samman med lämplighetslogiken då institutionella rutiner alltid följs även ifall det inte är i den ansvarige personens egenintresse att göra det (March & Olsen 1989, s. 22). Då lämplighetslogiken handlar om att följa regler och att anpassa agerandet utefter sin egen identitet gör det att konsekvenslogiken och dess tankegångar inte riktigt passar in i rutinmässiga sammanhang. Konsekvenslogiken handlar mer om intressen än om identitet, och mer om individuella och rationella förväntningar än om urvalet av regler (March & Olsen 1998, s. 951). Att aktörer agerar utifrån lämplighetslogiken behöver dock inte betyda att de är låsta och hårt begränsade till att följa vissa regler, och utan att det sker några förändringar och vidare utveckling inom deras profession och organisation. Forskare som ser på sin forskning utifrån lämplighetslogiken menar att politiska aktörer agerar utifrån regler och praktiker som bland annat är socialt konstruerade (March & Olsen 1998, s. 952). De menar även att regler, tillsammans med identitet, har möjlighet att formas av social interaktion och erfarenhet (March & Olsen 1998, s. 952). Samma typ av utveckling och tendenser till att formas tycker jag mig se hos rutiner. Då aktörer utvecklats ett sätt att uppfatta, hantera och tala om vissa problem eller situationer uppstår det en möjlighet att dessa sätt att tänka och agera på till sist omvandlas till fasta rutiner och vanor (Ellström 1996, s. 156). När rutiner till sist har institutionaliserats utgör de byggstenar för de sociala strukturer som utvecklas gradvis inom en organisation (Ellström 1996, s. 156). Då intervjuperson 6 talar om att samtala kring svårbedömda medier och att föra dokumentationer över dessa lyfts möjligheten till att forma hans och hans kollegors rutiner, regler och identiteter utefter deras interaktion med varandra, och utefter de erfarenheter de får av dessa medier. På samma sätt formas rutiner, regler och identiteter för intervjuperson 4 och 5 som tar upp vikten av diskussioner, vilket nämndes i det första citatet.

I det stora hela uttrycker bibliotekarierna i studien att de är nöjda med sina riktlinjer och flera av dem menar att det är svårt att få till riktlinjer som passar in på alla situationer, och att de får anpassa sitt agerande utifrån fall till fall. I alla tre citat ovan uttrycker de sig kring detta på ett eller annat sätt vilket kan ses som en vokabulär isomorfism som nämndes i teoridelen. Att intervjupersonerna talar på ett liknande sätt om sina riktlinjer tyder på att de kan uppfattas som genomtänka, rationella och legitima. Det är just detta som uppstår om organisationers vokabulär

blir isomorfa med de institutionella regler som finns inom organisationen (Meyer & Rowan 1977, s. 349).

6.3 Det demokratiska uppdraget

Vad gäller bedömningen av inköp i relation till 2§ i bibliotekslagen nämner de flesta som medverkade i intervjun att det är viktigt att olika åsikter får komma fram, och att låntagarna ska få chansen att bilda sig en egen uppfattning. Många av bibliotekarierna lyfter även fram att tillgänglighet och bredd i sitt bestånd är mycket viktigt. Det är även viktigt att de själva som bibliotekarier inte lägger in sina egna värderingar vid urvalet. Samtidigt som olika åsikter ska få komma till uttryck är det även viktigt att ha sådant som mänskliga rättigheter i åtanke vid inköp av medier så att ingen blir kränkt, vilket i många lägen kan bli en utmaning. Intervjuperson 9 nämner just problematiken med att inneha böcker och annan media som de själva ser som en självklar del i deras bestånd, men som samtidigt kan kränka vissa av låntagarna. Hen tar även upp svårigheterna med att veta vad som går innanför yttrandefriheten, och vad som passerar gränsen för att något ska ses som exempelvis hets mot folkgrupp. I många lägen kan det enligt hen vara svårt att skylla på ett verks ensidiga innehåll eller dåliga kvalité när hen ska neka någon ett inköp eftersom det är så diffust n r ett innehåll är kränkande, och därmed blir direkt hets mot folkgrupp.

Intervjupersonerna 6 och 7 som medverkade i en och samma intervju tar upp rätten till olika åsikter, och att det är viktigt att inte bara titta på det enskilda verket, utan även på det egna bibliotekets samling för att se att de har åsikter från båda sidor. Även ifall de har böcker i sina samlingar som tar upp åsikter de själva inte håller med om som organisation så f r den stå på hyllan så länge den  r debatterande på ett rimligt sätt, och inte är olaglig. De har låntagare på sitt bibliotek som vill l sa sådana verk, och ibland med syftet att få kunskap om ämnet vilket inte behöver betyda att l ntagarna själva håller med om innehållet i verket. De påpekar även att de arbetar för invånarna i sin kommun, och att de köper in böcker som deras låntagare vill ha. Skulle det röra sig om en kontroversiell bok som oftast då inte heller finns att köpa via de inköpskanaler som de har upphandlande avtal med kan de förklara detta som orsak till att det inte blir ett inköp för låntagaren, och i stället hänvisa till fjärrlån. Intervjuperson 6 förklarar vidare att vissa bibliotek väljer att inte fjärrlåna böcker som de själva valt att inte köpa in, medan de själva inte är lika strikta på den punkten. Hen menar att de verkar i en stor kommun och att det på så vis måste finnas en bredd i deras åsikter även ifall de inte håller med om allt. Därför

vill de gärna vara flexibla och kunna gå utanför sina avtal med inköskanalerna, och köpa in en viss bok från ett annat ställe, eller fjärlåna om det skulle behövas.

Intervjuperson 9 som tog upp osäkerheten kring verkets kvalité och hets mot folkgrupp resonerar på ett liknande sätt kring att fjärlåna böcker som hen och hens kollegor själva inte vill köpa in, men att det som står i deras inköpspolicy kring hur de ska sköta fjärlån skiljer sig från hur de faktiskt arbetar med dessa:

[...] Och så står det också att fjärlån, det som man har, så att säga inte köpt in på kvalitetskriterier ska man heller inte fjärlåna in. Men det är nog en sådan regel som jag tror i princip allihopa frångår, att det är mycket som man faktiskt fj rl nar in, s nt man kanske inte hade köpt in.

Intervjuperson 9

Att på detta vis kringgå regeln om att inte fjärlåna böcker med bristande kvalité skulle kunna ses som en del av den löskoppling som sker inom organisationer, och som nämndes i teoridelen. En organisations formella struktur visar hur saker och ting ska gå till utefter de planer som finns inom organisationen, och det  r något som alla utåt sett tror följs till punkt och pricka men i själva verket  r den formella strukturen inte samma sak som det som görs i vardagen (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre 2015, s. 293). Inom biblioteken kan en formell struktur röra sig om exempelvis en medieplan eller en inköpspolicy. Ofta visar det sig att sådana planer och de aktiviteter som faktiskt görs  r löskopplade till varandra (Meyer & Rowan 1977, s. 341). När den formella strukturen delvis separeras (l skopplas) från det som äger rum inom organisationen skapas i praktiken två organisationsstrukturer där den formella strukturen (som  r den första strukturen) utan svårigheter kan ändras när sådant som normer, lagar eller moden förändras (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre 2015, s. 295). Brunsson och Olsen (1990 se Eriksson-Zetterquist 2009, s. 69) kallar den andra strukturen för den informella organisationsstrukturen, och används för att samordna det som genomförs av människor inom organisationen. Anställda och chefer tycks arbeta utifrån sina organisationsscheman och lever därmed upp till myterna inom den formella strukturen, vilket gör att dagliga rutiner kan genomföras l skopplat från de krav som finns inom organisationen (Meyer & Rowan 1977, s. 358). Det är just detta l skopplande arbetssätt som bibliotekarierna ovan arbetar efter. Med tanke på den löskoppling som existerar mellan den formella och informella strukturen behöver inte bibliotekarien från citatet ovan följa de riktlinjer som beskrivs i medieplanen till punkt och pricka, utan kan göra vissa undantag och fatta egna beslut om situationen tillåter det. Det finns alltså ett utrymme för ett slags självbestämmande inom organisationen där aktörer till stor del själva bestämmer hur de vill arbeta utifrån de riktlinjer som existerar inom organisationen (Weick 1976, s. 7) Skulle de

arbete utifrån det motsatta, alltså ett hårdkopplat system, hade inte samma frihet kring sådant som (i detta fall) inköp och fjärlån funnits. Vad gäller fjärlån kan reglerna kring dessa frångås eftersom låntagaren fortfarande har rätt till en egen åsikt och bilda sig en egen uppfattning av ett visst verk trots att kvalitén kan uppfattas som sämre. Även ifall verket inte köps in av biblioteket anser alltså bibliotekarierna att låntagaren har rätt till att låna boken, och även ifall de kringgår riktlinjerna på detta vis så lever de ändå upp till det demokratiska uppdraget.

Karl E. Weick (1974, s. 6) tar i sin artikel "Educational Organizations as Loosely Coupled Systems" upp olika funktioner som löskopplade system kan ha inom organisationer (han kallar det för system i stället för strukturer). En av dessa funktioner som nämns (förutom självbestämmande) är att ett löst kopplat system kan vara bra för att göra lokala anpassningar. Weick (1974, ss. 6–7) förklarar att stora system där alla element är löskopplade till varandra ger en möjlighet för vilket element som helst att anpassa sig och omforma en lokal och unik händelse utan att det kommer att påverka systemet i sin helhet. För de bibliotekarier som nämns ovan kan fjärlån relateras till en sådan typ av lokal anpassning eftersom bibliotekarierna då anpassar och styr agerandet efter den situation som dyker upp utan att det påverkar organisationen i det stora hela. Sådana lokala anpassningar kan vara snabba, relativt ekonomiska och betydelsefulla för organisationerna (Weick 1974, s. 7). När exempelvis fjärlån görs av bibliotekarierna resulterar det i att låntagarna snabbt får tillgång till den bok de vill läsa samtidigt som de framstår som legitima utifrån, vilket är positivt för biblioteken. Som intervjupersonerna 6 och 7 även nämnt ovan arbetar de för invånarna i sin kommun, vilket även det blir en lokal anpassning då de ser till sina egna låntagares behov som bor i närområdet. Att kunna fjärlåna ett verk som är mer åt det kontroversiella hållet strider inte mot några skrivna riktlinjer inom just deras verksamhet som det gör för intervjuperson 9 i citatet ovan. I stället ser de det hela som att olika åsikter inom det egna närområdet får lov att komma fram vilket blir betydelsefullt för organisationen, och får den att uppfattas som legitim. Biblioteken ska ju trots allt "verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning" (SFS 2013:801). Även detta är något som intervjuperson 9 försöker eftersträva vilket gör att hen och hens kollegor till viss del frångår riktlinjerna som står i deras inköspolicy.

Självbestämmandet och anpassningen till omgivningen som beskrivits ovan påminner mycket om det som tidigare tagits upp kring logik i den föregående rubriken "Riktlinjer kring inköp av medier" där bibliotekarierna har friheten att

agera utifrån fall till fall vid inköp och att riktlinjer får lov att vara lite flytande. Tillsammans med löskoppling visar detta ännu en gång att det är viktigt för bibliotekarierna att ha vissa fria tyglar när det kommer till agerande i specifika situationer, och att regler och riktlinjer kan anpassas därefter.

På frågan om bibliotekarierna tycker att det är svårt att vara objektiv och opartisk i sitt arbete med inköp svarar många att de tycker att det är just svårt, men det finns även de som svarat att det inte är speciellt komplicerat så länge de vet hur de ska arbeta kring det. En av dem säger att det kan vara svårare om någon låntagare kommer in och uttrycker starka åsikter verbalt, och hur de då ska bemöta det i sin profession. Intervjuperson 6 och 7 är några av dem som svarade att det är svårt att vara objektiv och opartisk. Den ena säger att de alltid har sina förutfattade meningar, men att de alltid köper in väldigt mycket som de själva inte tycker om, och att det ingår i deras uppdrag. Som tidigare nämnts ska de inte lägga in sina egna värderingar vid urvalet, och kan därför inte bara köpa in det som de själva gillar. Hen påpekar även:

Ja, vi har ju låntagare som kommer och besöker oss och har åsikter om allt möjligt, verkligen, men vi måste ju hela tiden gå tillbaka till: vad står vi för? Vilka jobbar vi för? Och vad är våra prioriteringar? Och då blir det lättare.

-Intervjuperson 6

De frågor som intervjuperson 6 går tillbaka till i citatet ovan skulle kunna relateras till både lämplighetslogiken och konsekvenslogiken. I det stora hela tycks intervjuperson 6 och 7 främst arbeta utifrån lämplighetslogiken eftersom de bedömer olika situationer som de står inför i relation till sin egen identitet (Eriksson- Zetterquist 2009, s. 99), vilket blir tydligt med tanke på de frågor hen ställer i citatet ovan. Eftersom biblioteket de arbetar på dessutom är hbtq-certifierat blir det ännu mer tydligt att de arbetar utefter bestämda riktlinjer och sin identitet som bibliotekarie; (vad står vi för?) där en viss typ av litteratur ska prioriteras vid inköp; (vad är våra prioriteringar?), och som visar att de vänder sig till en bredare målgrupp; (vilka jobbar vi för?). Som organisation är det viktigt att de agerar i enlighet med hbtq-certifieringen, oavsett vad andra låntagare och individuella medarbetare tycker om det hela. Samtidigt som de agerar utifrån lämplighetslogiken har de även ett visst konsekvenstänk då de som aktörer försöker agera rationellt och försöker föreställa sig vad konsekvenserna blir av att agera på olika sätt (Brunsson & Brunsson 2014, s. 11).

Likt lämplighetslogiken beskriver March och Olsen (1989, s. 23) konsekvenslogikens sätt att agera på utifrån en agerandemodell med 4 olika steg.

Det första steget går ut på att se vilka alternativ aktören har, medan det andra steget är att se över vad som är aktörens värderingar. Det tredje steget går ut på att undersöka vilka konsekvenser dessa värderingar har i relation till de olika valen, och det fjärde steget är att välja det alternativ som har de bästa konsekvenserna (March & Olsen 1989, s. 23). I citatet ställer sig intervjuperson 6 frågan ”vad står vi för?” vilket skulle kunna kopplas till konsekvenslogikens andra och tredje punkt i modellen där aktörens värderingar och konsekvenserna av dessa ses över innan agerande sker. Som tidigare nämnts kring konsekvenslogiken väljer aktören ut den handling som de anser stämmer mest överens med de egna värderingarna, alltså deras egna preferenser (Brunsson & Brunsson 2014, s. 12). Dock kan bibliotekarierna som bekant inte välja att köpa in litteratur efter eget tycke och smak, utan måste ta hänsyn till sin roll som bibliotekarie, vilket gör att de inte kan handla helt utifrån sina egna värderingar och preferenser. Eftersom konsekvenslogiken är ett framtidsorienterat begrepp innebär det att aktören sällan vet vad resultatet blir av det valda agerandet, men de försöker alltid förutse vad för resultat de själva skulle bli mest nöjd över när handlingen har genomförts (Brunsson & Brunsson 2014, s. 12). I detta fall tycks dock redan intervjuperson 6 och 7 veta vad för konsekvenser de kan vänta sig av sitt handlande, vilket även kan ses i citatet ovan. De vet att reaktioner och åsikter bland deras låntagare kan te sig olika, och att det alltid kommer att vara någon som vill kritisera viss litteratur de köper in eller redan har på hyllan. Att de är ett hbtq-certifierat bibliotek gör dem mer förberedda på detta, och oavsett vad andra tycker om det så står de som sagt bakom detta budskap. De har alltså ett visst konsekvenstänk i sitt agerande vid inköp av böcker, men handlandet går möjligtvis inte fullt ut hela vägen på det sätt som beskrivs i agerandemodellen. En viss kombination av båda logikerna går här att skönja eftersom frågorna som ställs i citatet går att referera till båda logikernas agerandemodell.

Vad gäller självbestämmandet när det kommer till fjärrlån som nämndes ovan kan kopplingar till konsekvenslogiken göras även här med tanke på att bibliotekarierna på ett sätt väljer att agera mer efter egna preferenser. Det går dock fortfarande inte utesluta lämplighetslogiken och de regler och riktlinjer som trots allt måste följas inom organisationen. Lämplighetslogiken och konsekvenslogiken kan alltså i många situationer tyckas gå hand i hand eftersom konsekvenstänket kring det valda agerandet alltid finns i bibliotekariernas bakhuvuden, samtidigt som de agerar utifrån sin roll som bibliotekarie och de regler och riktlinjer som de förväntas att leva upp till. Att förhållandet mellan de båda logikerna är subtila, och som nämndes tidigare, är något som märkts i denna studie och i de citat som analyserats i både

föregående rubrik och i denna. Efter att ha analyserat citatet ovan har en övertygelse infunnit sig om att båda logikerna kan användas av bibliotekarierna, men att de tillämpar lämplighetslogiken i högre utsträckning än konsekvenslogiken.

6.4 Styrdokument

Alla bibliotekarier som deltog i intervjuerna svarade att de har någon form av medieplan eller strategi som innehåller kriterier för inköp. På frågan om deras medieplaner tar upp specifika riktlinjer kring kontroversiellt material svarar nästan alla att de inte gör det. Däremot lyfts andra aspekter i deras medieplaner fram som åtminstone närmar sig ämnet. Exempelvis nämner en av de medverkande bibliotekarierna att deras medieplan tar upp att de ska värna det tryckta ordet och yttrandefriheten. En annan bibliotekarie nämner att riktlinjer kring kontroversiellt material inte nämns rakt av, men att det bland annat står att urvalet inte ska vara föremål för ideologisk, politisk eller religiös censur. Hens kollega nämner även att de använder sig av mer informella policyers som de kan ha nytta av när det kommer till inköpsförslag, och då handlar det bland annat om att författaren måste vara namngiven och inte anonym. De nämner även att de är väldigt försiktiga när det kommer till verk som är egenutgivna, och att de i det fallet försöker hitta mer information kring verket innan beslut om inköp tas.

Att folkbibliotekens samlingar och tjänster inte får bli föremål för någon form av ideologisk, politisk eller religiös censur som ena bibliotekarien ovan nämner är hämtat direkt från IFLA/Unescos folkbiblioteksmanifest som togs upp i bakgrundsdelen (Svensk biblioteksforening 2014, s. 12). De flesta biblioteken som ställde upp på intervjun använder sig av styrdokument som även nämns i deras medieplaner. De styrdokument som tas upp är bland annat: bibliotekslagen, IFLA och barnkonventionen. Bibliotekslagen är, som tidigare nämnts, det styrdokument som alla bibliotek med finansierade offentliga medel ska följa och som bestämmer ramarna inom verksamheten (Svensk biblioteksforening 2015, s. 3). På så vis är det en självklar lag att följa för alla bibliotekarier som medverkade i intervjuerna. Bland annat tar en av dessa bibliotekarier upp att de har i uppdrag från sina politiker att köpa in litteratur på minoritetsspråk och att det blir en självklarhet för dem att göra, och mer eller mindre ett tvång eftersom politikerna har en högre position i bestämmande än dem själva. Det är den 5§ i den nuvarande bibliotekslagen som nämner att biblioteken ska erbjuda litteratur på andra språk och däribland litteratur på de nationella minoritetsspråken (Svensk biblioteksforening 2015, s. 13). Då det är bestämt att alla bibliotek som finansieras med offentliga medel ska arbeta efter bibliotekslagen kan en omedelbar koppling göras till det som DiMaggio och Powell

(1983, s. 150) benämner som tvingande isomorfism. Som tidigare nämnts handlar tvingande isomorfism om politisk påverkan där bland annat staten påverkar mindre starka organisationer genom sådant som lagstiftning (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre 2015, s. 297). Som intervjuperson 6 nämner ovan är inköp av litteratur på minoritetsspråk inget de ens behöver fundera på att köpa in, utan det blir en plikt för dem att göra eftersom politikerna bestämt det. Intervjuperson 7 som är kollega med intervjuperson 6 fyller i att det för dem är en väldigt tydlig riktlinje och en lagstadga, vilket det även blir för alla andra bibliotek som följer bibliotekslagen. Biblioteken blir som organisation därmed automatiskt homogena eftersom de alla tvingas till att arbeta utefter samma övergripande lag som är bibliotekslagen.

En annan koppling som kan göras mellan tvingande isomorfism, och det arbete som utförs av de två intervjupersonerna ovan är att de prioriterar böcker med hbtq-tema eftersom deras bibliotek och övriga bibliotek som ingår i deras organisation är hbtq-certifierade:

Och hbtq, i och med att vi är certifierade så är det... väger det ju alltid över om man står i valet och kvalet att köpa en bok, och det har nått hbtq-tema så väger det ju över till att, okej men då köper vi den... Så att det är de prioriterade målgrupperna som vi har.

Intervjuperson 6

Att prioritera hbtq-relaterad litteratur i arbetet med inköp blir alltså ett styrande uppdrag för dessa bibliotek som ingår i samma organisation (huvudbibliotek och tillhörande filialer), och blir därmed mer eller mindre ”tvingande” att efterleva. Förutom de formella och informella påtryckningar som riktas mot mindre organisationer kan även sådant som kulturella förväntningar i samhället, där organisationer verkar, leda till tvingande isomorfism (DiMaggio & Powell 1983, s. 150). Om ett bibliotek är hbtq-certifierat gör det att organisationen lever upp till de kulturella förväntningar som finns i samhället, nämligen att uppmärksamma frågor som rör exempelvis inkludering och mänskliga rättigheter. I dagens demokratiska samhälle är hbtq ett tema som är viktig för många, och det är ett viktigt uppdrag för biblioteken att inkludera ämnet i sin verksamhet för att förbättra och underlätta bemötande och tillgängliggöra information (Olsson & Pavlov 2021, s. 5). På så vis kan de även ta ett steg närmare det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning (Svensk biblioteks förening 2015, s. 7).

Även de bibliotek som inte är hbtq-certifierade har ett liknande tänk kring att köpa in verk med hbtq-tema eftersom 2§ i bibliotekslagen knyter an till IFLA:s och Unesco:s olika biblioteksmanifest som bland annat tar upp mänskliga rättigheter

och tillgänglighet för alla (Svensk biblioteksörening 2015, s. 7). Bland annat finns det många svenska bibliotek som har så kallade ”regnbågsbokhyllor” där böcker med hbtq-tema fått en egen plats (Sveriges Radio 2016). Detta visar på en homogenitet mellan alla bibliotek då hbtq ingår i det lagstadgade arbetet mot diskriminering och som på så vis blir en självklarhet för alla bibliotek att leva upp till (Olsson & Pavlov 2021, s. 34).

En annan intressant aspekt värd att nämna, och som blir styrande i arbetet med inköp för intervjupersonerna 6 och 7 är att barnen får stå i centrum. De nämner att de har en överordnad punkt i alla deras planer och policys där barnrättsperspektivet och det bästa för barnet lyfts fram. De har ständigt detta i åtanke i sitt arbete med inköp, och diskuterar ofta med sina kollegor för att stämma av om deras åsikter är på samma nivå, och vad som är det bästa för barnet om en bok tar upp ett ämne som kan uppfattas som kontroversiell. Det här blir ett exempel på det som sagts ovan om att mindre organisationer följer både formella och informella krav, och som bestäms av högre instanser (DiMaggio och Powell 1983, s. 150). Då barnkonventionen röstades igenom som lag i Sverige av riksdagen år 2020 (Unicef 2022) blev biblioteken skyldiga att följa denna. Samtidigt som det är en formell lag har biblioteken som intervjuperson 6 och 7 arbetar vid tagit till sig lagen genom att applicera ett barnrättsperspektiv till sina planer, och på så vis lever de upp till de informella krav som förväntas av dem inom deras organisation. DiMaggio och Powell (1983, s. 150) nämner att de påtryckningar som ställs på mindre organisationer av större organisationer kan upplevas som tvång, övertalning eller som en invit till att ingå i en typ av maskopi. De bibliotek som medverkat i dessa intervjuer tycks dock ha hittat en bra balans mellan att följa de tvingande lagarna och att komma med egna idéer och tillvägagångssätt i arbetet med dessa. Pfeffer och Salanick (1978, se DiMaggio & Powell 1983, s. 150) tar upp att det finns två karaktäristiska drag när det kommer till politiskt konstruerade miljöer. Den första handlar om att politiska beslutsfattare till en början oftast inte får uppleva de konsekvenser som uppstår av deras handlingar, och det andra är att beslut implementeras genom styrande organ och som påverkar en mängd olika organisationer, vilket gör att sådana beslut blir mindre adaptiva och flexibla (Pfeffer & Salanick 1978, se DiMaggio & Powell 1983, s. 150) Organisationer som bibliotek kan absolut bli begränsade av bestämmelser och beslut men de tycks ändå få en viss frihet att tillämpa lagar och styrdokument på ett sätt som passar dem och deras verksamhet.

Som tidigare nämnt har alla som medverkade i intervjuerna någon form av styrdokument som de tar hänsyn till i deras arbete. Ett av svaren från en av dessa bibliotekarier stack dock ut från de andras, nämligen att hens bibliotek inte utgår från några andra styrdokument förutom bibliotekslagen:

Men vi har ju en fin bibliotekslag här, och det är det som är vårt styrdokument. Sen har vi ju plockat ner lagen i en urvalspolicy för att plocka fram de delar av lagen som är aktuella att tänka på i de fallen. Men nä, vi väger inte in andra dokument, inte heller andra liksom kommunala värdegrunder eller riktlinjer så. Lagen går ju först tänker jag. Sen kan ju andra dokument va intressanta att titta på och diskutera utifrån sådär, men inte att det ska styra vårt arbete

Intervjuperson 8

Intervjuperson 8 tillägger att de olika manifest som skrivits ger uttryck för vad som anses vara rätt och fel i verksamhetsrelaterade sammanhang, medan bibliotekslagen är just en lag som deras verksamhet bygger på, vilket automatiskt gör den viktigare. Eftersom styrdokument som IFLA/Unescos folkbiblioteksmanifest inte är ett tvingande dokument, utan enbart en rekommendation kring vilken riktning biblioteken kan arbeta mot, (Svenska Unescorådet 2006, s. 7) behöver inte heller biblioteket som intervjuperson 8 arbetar vid att ta hänsyn till det som står där eller referera till den i sina egna policyers. Däremot är barnkonventionen en lag och den nämns, intressant nog, varken av intervjuperson 8 eller i den urvalspolicy som tillhör det bibliotek hen arbetar vid. Att ett bibliotek inte inkluderar barnkonventionen i sina policyers kan i vissa sammanhang göra att biblioteket uppfattas som mindre legitim. Som tidigare nämnts tar Dowling och Pfeffer (1975, s. 122) upp att organisationer strävar efter en överensstämmelse mellan sociala värderingar som förknippas med deras aktiviteter och normerna för acceptabelt beteende i de större sociala systemen. Existerar det en sådan överensstämmelse mellan dessa två värdesystem existerar det även en organisatorisk legitimitet, men om det däremot skulle finnas en faktisk eller potentiell olikhet mellan de två värdesystemen hotas denna legitimitet (Dowling & Pfeffer 1975, s. 122). En sådan hotad legitimitet hade kunnat vara fallet för detta bibliotek, men även ifall intervjuperson 8 inte nämner andra styrdokument som exempelvis barnkonventionen, så beskriver en senare handlingsplan från 2021 för folkbiblioteken i den kommun som hen arbetar vid att deras biblioteksverksamhet ska beakta barnkonventionen. Detta visar att arbetet med barns rättigheter inte utesluts eller är mindre viktigt på hens arbetsplats, även ifall det inte nämns av intervjuperson 8 eller i den urvalspolicy som de innehar. Dessutom nämns det i 8§ i bibliotekslagen (SFS: 2013:801) att: "Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning [...]". Därför blir det mer eller mindre en självklarhet för

biblioteket som intervjuperson 8 arbetar vid att ha ett fokus på barn och unga i sin verksamhet eftersom det är lagstiftat. En organisation som verkar i ett större socialt system är tänkt att använda sig av resurser som måste vara accepterade som legitima av de större sociala systemet (Parsons 1960, se Dowling & Pfeffer 1975, s. 123). Uppfyller organisationen detta ses den som legitim i den omfattning som deras aktiviteter eller handlingar överensstämmer med det överordnade systemets mål (Dowling & Pfeffer 1975, s. 123). Biblioteket som intervjuperson 8 arbetar vid uppfyller därmed dessa krav för legitimitet även ifall de skiljer sig lite från de övriga bibliotek som medverkade i intervjun vad gäller att förhålla sig till styrdokument som exempelvis barnkonventionen. Att biblioteket som intervjuperson 6 och 7 arbetar vid har ett prioriterat fokus på arbetet med barnens perspektiv och barnkonventionen visar exempelvis en stor kontrast till det bibliotek som intervjuperson 8 arbetar vid då andra punkter med grund i bibliotekslagen hamnar i fokus. Dessutom är hans bibliotek, liksom det bibliotek som intervjuperson 6 och 7 arbetar på, hbtq-certifierat vilket betyder att medier med hbtq-tema prioriteras högt även i hans verksamhet.

Intervjuperson 8 tycker inte att det saknas tydliga riktlinjer kring inköp på hans arbetsplats sedan de fick skriva en ny urvalspolicy. De kunde då bortse från tidigare hållpunkter i den gamla policyn som inte längre uppfattades som lika väsentliga, vilket ledde till att allt blev sållat till det som verkligen behövdes i den nya policyn. Även ifall de är styrda av bibliotekslagen visar de på så vis att de är flexibla med arbetet kring denna lag genom att anpassa den till deras egen verksamhet, och de lägger vikt på vad de verkligen har nytta av. De låter sig inte styras av hur andra bibliotek arbetar kring andra styrdokument vilket gör att de till viss del bryter mönstret mot homogenisering som alltid uppstår inom organisationer. DiMaggio och Powell (1983, s. 148) menar att nyetablerade organisationsfält präglas av en stor mångfald vad gäller angreppssätt och form. Med tiden när organisationsfältet har etablerat sig sker en ofrånkomlig styrning mot homogenisering (DiMaggio & Powell 1983, s. 148). Detta är något som inte ens intervjuperson 8 och hans kollegor kommer undan i längden, men de har fortfarande ambitionen att försöka styra och forma sin verksamhet utifrån deras egna behov till fullo. DiMaggio och Powell (1983, s. 148) tar även upp att organisationer är kapabla att förändra sina mål eller utveckla nya metoder, men att aktörer inom organisationer som fattar rationella beslut på lång sikt skapar en miljö kring sig som begränsar deras förmåga att fortsätta förändra organisationen med tiden. De som i ett tidigt skede tar sig an nya sätt att införa förändringar inom organisationen är oftast drivna av en vilja att förbättra en viss prestanda, men i slutändan är det legitimiteten som hamnar i fokus

när det kommer till införandet av nya praktiker, i stället för förbättrande av prestanda (DiMaggio & Powell 1983, s. 148). Att förändra mål och utveckla nya metoder inom sin organisation har visat sig inte vara några problem på intervjuperson 8:s arbetsplats, vilket gör att de uppfattas som drivna vad gäller att förbättra prestanda på det sätt som organisationer kan göra när de är nyetablerade inom ett fält. Intervjuperson 8 påpekar att med den nya urvalspolicyn har hela organisationen hen arbetar för fått genomgå en fortbildning för att förankra policyn genom föreläsningar och workshops. Här har diskussioner tagits upp om hur de framöver ska hantera litteratur med kontroversiella teman eftersom det varit en känslig fråga i och med de stordiskussioner som ägt rum kring ämnet i media. Det är en stor förändring för denna organisation i sig vad gäller agerande och hantering av medier, vilket ger bilden av att de är en ung organisation även ifall de varit etablerade sedan länge. Anledningen till att de är öppna för förändring och förbättring inom organisationen kan möjligtvis vara att många av intervjuperson 8:s kollegor är relativt nyrekryterade, och med nya ögon kan se vad som behöver förändras och förbättras vad gäller verksamheten inom organisationen. De är till en början inte rädda för att genomföra förbättringar av organisationens prestanda, men med tiden blir det möjligtvis svårt att upprätthålla nytänkandet vilket kan leda till att legitimitetsaspekten tar över. Alltså kan organisationer ständigt försöka att förändras, men efter en viss tid när ett organisatoriskt fält formats minskas mångfalden inom fältet (DiMaggio & Powell 1983, s. 148).

Att många bibliotek hänvisar till olika styrdokument i sina medieplaner som bland annat har med mänskliga rättigheter att göra, och som inte är direkt tvingande, blir alltså möjligtvis ett sätt för dem att uppnå legitimitet, vilket kan kopplas ihop med det resonemang som ovan förts av Dowling och Pfeffer (1975, s. 122) kring de två värdesystemen. När biblioteken lyfter fram sina värderingar kring mänskliga rättigheter i sina policyers och kopplar dem till sin verksamhet visar de att de lever upp till de normer som existerar, vilket gör att de uppfattas som legitima utifrån. Att biblioteket som intervjuperson 8 arbetar vid inte inkluderar dessa styrdokument i deras urvalspolicy behöver inte betyda att de struntar i dem helt och hållet. Som intervjuperson 8 själv belyser i citatet ovan kan sådana dokument vara intressanta att betrakta och diskutera utifrån, men de är inte de dokument som i huvudsak styr deras arbete. Enligt hen är det ganska sällsynt att dessa dokument från exempelvis IFLA och Unesco lyfts fram som någon form av levande styrdokument på folkbibliotek över huvud taget, men nämner ett undantag då Botkyrka-debatten var som mest levande kring verket "Massutmaning". Det omdiskuterade biblioteket utgick då mycket från att verket hade ett främlingsfientligt budskap i sitt argument

till varför de inte köpte in den (Kudo, 2017). Andra bibliotek som medverkade i intervjun nämner att sådana styrdokument som IFLA/Unescos folkbiblioteksmanifest står med i deras medieplaner för att de ska kunna ha en stabil grund att vila på om särskilda situationer skulle uppstå. Bland annat uttrycker intervjupersonerna 4 och 5 just detta, och att de sällan behöver gå tillbaka till dessa styrdokument för att undersöka något. Likt intervjuperson 8 är det enligt dem bibliotekslagen som i första hand ska prioriteras. Att de har en stabil grund att vila på kan i sig bli en trygghet för dem, och gör sannolikt även att de utifrån uppfattas som mer legitima när dessa styrdokument inkluderas i deras medieplan. Dessutom blir det ett sätt för dem att belysa och lyfta fram den formulering som står i 2§ i bibliotekslagen då denna paragraf knyter an till IFLA:s och Unescos olika folkbiblioteksmanifest (Svensk biblioteksforening 2015, s. 7).

I och med att dessa manifest på ett eller annat vis är kopplade till bibliotekslagen kan de ses som viktiga komplement av somliga bibliotek, medan andra bibliotek väljer att inte lägga så stor vikt vid dem eftersom bibliotekslagen är den grundlag som ska följas i första hand. Med tanke på det som kommit fram under intervjuerna så täcker bibliotekslagen tillsammans med barnkonventionen i stort redan allt det som biblioteken är skyldiga att göra inom sin verksamhet, men de går även hand i hand med de olika manifest som bland annat tar upp de mänskliga fri- och rättigheterna. Står de inte med i bibliotekens egna planer tycks de på ett eller annat vis finnas i bibliotekariernas undermedvetna.

6.5 Utmaningar i arbetet med kontroversiellt material

Gemensamt för alla bibliotekarier som medverkade i intervjun är att de tar hjälp av varandra när det uppstår osäkerhet kring inköp av en specifik bok. De diskuterar sinsemellan och fattar många gånger beslut som är svåra tillsammans. En av bibliotekarierna säger att diskussionerna med andra kollegor gör dem mer professionella och till bättre bibliotekarier. Att en viss osäkerhet kring beslutsfattande av inköp uppstår lite då och då är inget ovanligt för bibliotekarierna, och därför blir just diskussionerna med andra kollegor en mycket viktig del av att fatta vissa beslut.

Vid de tillfällen som det inte finns någon kollega tillgänglig att fråga nämner några av bibliotekarierna att det kan vara en god idé att avvakta med beslut av inköp. En av dem berättar att hen vid ett par tillfällen har avvaktat med inköp när det inte har gått att avgöra om en bok varit kontroversiell, och i stället hållit utkik efter vad som

kommer i debatten kring den, och fortsatt titta efter recensioner om det är ont om dem. Att vänta några dagar kan vara en fördel då det exempelvis har hänt att boken tagits bort från leverantörens hemsida. Enligt bibliotekarien har det i detta fall löst sig av sig självt. En annan bibliotekarie hade en liknande tanke vad gäller att förlita sig på de förlag som ger ut böcker, och att det idag finns många nya mindre förlag som gör det svårt att ha koll på utbudet och innehållet i böckerna. Därför litar hen mer på de större förlagen som har koll på vad som ges ut:

[...] Man pratar ju om källtillit nu mer än källkritik så att säga, eller det är ju både och givetvis... Så att till viss del så väger man ju kanske in vilket förlag en bok kommit ut på. Om man vet att det är ett stort förlag som... för då räknar man ju med att de i sin tur har koll på det dem ger ut så att säga.

Intervjuperson 1

Eriksson-Zetterquist (2009, s. 105) nämner att det finns många olika källor till legitimitet som exempelvis samhället i stort, media eller interorganisatoriska relationer. Detta innebär att något kan betraktas som legitimt när det kan relateras till något annat som ses som legitimt. Organisationer är därför också en vanlig källa till legitimitet, som exempelvis lagstiftande organisationer. I detta fall kan förlagen fungera som en sådan legitim källa för biblioteken, speciellt om det rör sig om ett större förlag som nämns i citatet ovan. Om förlaget har ett visst verk till försäljning som bibliotekarierna känt sig tveksamma över kan de ofta känna sig lugna med att köpa in den utan att det på något vis skadar bibliotekets legitimitet. Förlagen får alltså på så vis ett inflytande på biblioteken. Så som isomorfismen påverkar organisationer inom ett fält kan alltså även källor till legitimitet ha olika inflytande på organisationer (Deephouse & Suchman 2008 se Eriksson-Zetterquist 2009, s. 105).

Även Dowling och Pfeffer (1975, s. 127) nämner i sin artikel "Organizational Legitimacy: Social Values and Organizational Behavior" att organisationer kan ta efter andra organisationer för att själva ses som legitima. Enligt dem finns det tre sätt för organisationer att bli legitima. Bland annat kan de genom kommunikation försöka att identifieras med symboler, värderingar eller institutioner som visar upp en stark grund till social legitimitet (Dowling & Pfeffer 1975, s. 127). Detta beskrivs även av Dowling & Pfeffer (1975, s. 127) som det mest troliga tillvägagångsättet för en organisation att bli legitim. Biblioteken identifierar i detta fall sina värderingar med de större förlagen. Större förlag förknippas som sagt med en stark typ av legitimitet vilket gör att intervjuperson 1 i citatet ovan blir mer övertygad om att dessa verk är kvalitativa. Hen påpekar dock i samband med detta att verket inte behöver vara dåligt bara för att det ges ut på ett mindre förlag, men att de vid inköpsbeslutet ofta väger in vilket förlag verket ges ut på. Som en av de

andra bibliotekarierna uttryckte sig så kan de lita på att det skett en faktagranskning av verket innan den ges ut på ett större förlag. Skulle ett verk exempelvis vara egenutgivet kan det vara svårare att veta hur kvalitativt innehållet är. Med detta i åtanke kan arbetet med inköp av medier till viss del bli lättare för bibliotekarierna.

Dowling och Pfeffer (1975, s. 127) menar att om en organisation identifierar sig med legitimerande och sociala institutioner eller praktiker så sker en förändring i organisationens uppdrag eller användning av symboler för att uppnå legitimitet. Att biblioteken skulle ändra eller anpassa sitt uppdrag efter andra organisationer som exempelvis förlag är dock inte något som bibliotekarierna i intervjun lyfter fram, men två av dem poängterar att de förlitar sig väldigt mycket på förlagens utbud, och att det kan vara en nackdel eftersom förlagen då kan få ett alldeles för stort inflytande över bibliotekets samlingar. Bibliotekarierna, som även är kollegor, nämner att det i nuläget inte är något problem för dem att arbeta på detta vis, men att det skulle kunna vara det. De tror att om fler bibliotek arbetar som dem skulle våra svenska bibliotek till slut bli allt för styrda av förlagens utbud.

Alla bibliotekarier kommer med konkreta exempel på olika typer av böcker eller titlar som varit problematiska eller utmanande att bedöma vid inköp. Ett exempel på en sådan bok som nämndes av två bibliotekarier under en av intervjuerna var Julia Caesars *Världsmästarna*, och som de valde att inte köpa in till sitt bibliotek eftersom den var skriven under pseudonym. De har, som tidigare nämndes en liten inköpsregel att de inte köper in facklitteratur med en anonym författare då de själva anser att det är märkligt att ge ut en bok utan att stå för den med sitt riktiga namn på omslaget. Då verket var som mest populär löste de det hela genom att fjärrlåna titeln när låntagare frågade efter den på deras bibliotek.

En annan bibliotekarie tog även upp ett exempel på en bok som hen var osäker på om de skulle köpa in, men att det hela löste sig genom att ett annat bibliotek i deras delregion köpte den. På så vi undkom hen att fatta ett beslut. Den andra medverkande bibliotekarien i denna intervju tar då upp Tino Sanandajis bok *Massutmaning* som ett specifikt exempel där det motsatta skedde. De var osäkra på om de skulle köpa in denna titel, men beslutade sig sedan för att göra detta eftersom den var mycket omtalad. De drog även slutsatsen att låntagarna har rätt att kunna bilda sig en egen uppfattning kring verket. Att de köpte in boken till just deras bibliotek tycktes få andra tveksamma bibliotek till att göra detsamma:

Men jag tror faktiskt att det var det motsatta där med den *Massutmaning*, att det var något annat bibliotek som hade fått frågan då, men som inte, eller kanske inte heller hade riktigt bestämt

sig ännu, men så köpte ju vi den [...] Och då tror jag också att andra började köpa in den för det blev väldigt lång kö på den.

Intervjuperson 4

Citatet ovan visar att andra bibliotek avvaktade med ett inköp för att senare ta steget och köpa in titeln, men gör det först när ett annat bibliotek inom samma region gjort det. Detta blir ett exempel på det som tidigare nämnts i teoridelen, nämligen imiterande isomorfism. Enligt DiMaggio och Powell (1983, s. 151) är osäkerhet någonting som uppmuntrar till imitation hos organisationer, och att det kan bland annat ske när organisationers mål är svårtolkade eller när miljön skapar en slags symbolisk ovisshet. I detta fall kan svårtolkade mål inom organisationers policyers, så som medieplaner och bibliotekslagen, vara den huvudsakliga orsaken till att detta bibliotek (och andra bibliotek inom samma region) har svårt för att fatta beslut, och veta med klarhet vad som går innanför de demokratiska ramarna exempelvis. Detta leder alltså till att biblioteken gärna tittar på hur andra bibliotek har tänkt och gjort.

Som DiMaggio och Powell (1983, s. 152) resonerar så har organisationer en benägenhet att forma sig själva utefter andra organisationer inom sitt fält som de uppfattar som mer legitima eller framgångsrika. I det fall då biblioteken tittar på hur andra bibliotek i sitt närområde gör kring inköp av diverse kontroversiella titlar, kan de komma till insikt om att de själva kan köpa in en bok om ett annat bibliotek har gjort det. Så fort någon har gjort ett inköp av en titel det tvekats kring kan det ses som en legitim handling, och då blir det automatiskt acceptabelt att själv göra ett inköp av samma titel. Dessutom arbetar intervjuperson 4 och 5 som nämns ovan på ett stadsbibliotek, och då ser de mindre biblioteken även upp extra mycket till dem eftersom större folkbibliotek, som exempelvis stadsbibliotek, kan ses som framgångsrika och legitima. DiMaggio och Powell (1983, s. 151) lyfter även fram att de organisationer som har en stor mängd kvalificerade anställda, eller en bred kundbas att betjäna har en större press på sig att kunna erbjuda de program och tjänster som andra organisationer tillhandahåller. Detta är något som kan uppmuntra till en imiterande isomorfism (DiMaggio & Powell 1983, s. 151). Större bibliotek kan absolut känna en press på sig att kunna erbjuda sina låntagare samma tjänster och böcker som andra större bibliotek, men här finns även en viktig tanke om att ha en bred samling med tanke på bibliotekets storlek. Som intervjuperson 4 och 5 tidigare uttryckte sig så har låntagaren i slutändan rätt att bilda sig en egen uppfattning kring ett verk, och att det är detta som många gånger avgör ett inköp. De har även ett samarbete med andra bibliotek i kommunerna runt omkring, vilket innebär att de har en gemensam katalog över beståndet och har samma kösystem. Därför behöver de inte heller känna någon större press på att köpa in vissa titlar om

de redan finns på ett annat bibliotek eftersom de skickar böcker mellan varandra som låntagarna sedan får tillgång till.

När de medverkande bibliotekarierna vid olika tillfällen tagit beslut om att neka köp av material som kan uppfattas som kontroversiellt har det hänt att de blivit ifrågasatta av låntagare, men att låntagarna oftast brukar förstå och acceptera läget när bibliotekarierna förklarar varför de nekat till ett specifikt inköp. En av bibliotekarierna berättar att det viktiga i en sådan situation är att de vet vilka beslut de tar och kan förklara och argumentera för varför de tagit dessa beslut. Hen förklarar även att de försöker hela tiden vara förberedda på om något skulle tänkas väcka diskussioner mot delar av allmänheten. Kan de förklara och vara tydliga med varför de inte köpt in de önskade titlarna, och påpeka att de är styrda av budget så brukar de flesta få förståelse för beslutet.

Att ha samma linje som sina kollegor och att vara överens om hur de tänker när de ska förklara för en låntagare varför en viss bok inte kan köpas in är därför viktigt för några av de bibliotekarier som medverkade i intervjuerna. Att även ta sig tiden att göra efterforskning av en viss titel, diskutera med andra kollegor eller avvakta med ett inköp är som tidigare nämnt viktigt för de flesta bibliotekarierna. Två av de som medverkade och som arbetade på samma bibliotek hanterar dock vissa situationer annorlunda vad gäller de inköpsförslag som de får in:

En strategi kan ju vara att man duckar lite. Det kanske vi också har gjort... och säga: Ja, den går nog inte att få fram, och: ja, den finns inte någonstans...

Intervjuperson 2

Det som sägs i citatet ovan skiljer sig från det som andra bibliotekarier sagt om att ta sig tid att undersöka ett verk, och att vara tydliga med varför de inte köper in just den titeln. Att ge sina låntagare svaret att en bok inte finns någonstans, eller att den till och med inte går att få fram, kan uppfattas som en snabb och spontan lösning på den tveksamhet som kan uppstå kring ett inköpsförslag i stället för att ta sig tiden att undersöka verket närmare. Som intervjuperson 2 själv säger i citatet ovan så kan det ha hänt att de har ”duckat” inför en del av de inköpsförslag de får vilket i värsta fall kan uppfattas som ett undvikande beteende. Eriksson-Zetterquist (2009, s. 66) nämner att en organisation som inte lever upp till de institutionaliserade myter som finns inom just den organisationen kan uppfattas som bland annat avvikande och till och med icke-legitim. I detta fall kan myter röra sig om sådant som policyers i form av biblioteksplaner eller medieplaner. Eftersom biblioteket som de två medverkande intervjupersonerna arbetar på inte hade någon nedskrivna medieplan vid tillfället då intervjun hölls våren 2020 (däremot har de en mediestrategi) är det

möjligtvis så att det inte är helt uppenbart för dem hur de ska hantera och bemöta sådant som inköpsförslag fullt ut.

Orsaken till att intervjuperson 2 och 3 talar på ett sätt som skiljer sig från de övriga intervjupersonerna kan vara att de har svårt att sätta ord på hur de arbetar när det kommer till bibliotekslagen och medier som kan uppfattas som kontroversiella. De har båda två arbetat på biblioteket i många år och har därför en lång erfarenhet av yrket, men det var möjligtvis längesedan de genomförde sina högskolestudier. Utbildningen inom biblioteks- och informationsvetenskap har antagligen förändrats en hel del sedan de själva studerade vilket gör att de inte har fått samma grund att stå på som de övriga medverkande bibliotekarierna i studien. De övriga bibliotekarierna har möjligtvis fått en mer samstämd utbildning (beroende på när de tog examen) där de bland annat fått arbeta utifrån en annorlunda kursplan och reflektera utifrån en mer uppdaterad bibliotekslag. Att de har samma typ av professionell utbildning, och därmed talar om biblioteksriktade frågor på ett liknande sätt tyder på en normativ isomorfism (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 81) som togs upp i teoridelen. Det är idag vanligt att anställa personal som är högutbildade inom organisationer som exempelvis bibliotek (Eriksson Zetterquist, Kalling & Styhre, 2015, s. 297). Detta leder till att organisationer blir mer homogena då de högutbildade har fått en liknande utbildning, och har stor möjlighet att utveckla nätverk under sina karriärer (Eriksson Zetterquist, Kalling & Styhre, 2015, s. 297). Nätverkandet leder till en snabb spridning och utveckling av nya modeller vad gäller organisering, och sträcker sig över organisationsgränserna (DiMaggio & Powell 1983, s. 152). I samband med detta kan socialisation nämnas, som även det är en isomorfisk kraft, vilket innebär att de som arbetar inom en organisation socialiseras till att uppföra sig på samma sätt (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 81). Det kan exempelvis röra sig om att använda sig av ett liknande språk, skämta eller tilltala andra på samma sätt (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 81). Det blir på så vis tydligt att de flesta av de utbildade bibliotekarierna som medverkat i intervjun har just samma sätt att tala kring temat om kontroversiella medier i relation till inköp och bibliotekslagen, vilket de möjligtvis fått delvis tack vare sin utbildning och det nätverkande som sker inom och utanför deras egen organisation. I jämförelse med de svar som gavs från intervjuperson 2 och 3 blir dock den vokabulära isomorfismen, som tagits upp tidigare i analysen, inte lika uppenbar i dessa två bibliotekariers fall eftersom deras svar stack ut från de övriga bibliotekariernas. Med detta sagt behöver det inte betyda att intervjuperson 2 och 3 saknar nätverkandet i sitt arbete eller att de fattar dåliga beslut vad gäller inköp. De nämner att de har ett nära samarbete med både varandra och med övriga bibliotek

som ingår i deras organisation, och uppstår det frågor eller funderingar kan de alltid vända sig till varandra. Eftersom de ingår i en större organisation innebär det att de tar del av ett mer vidgat nätverk som hela tiden utvecklas. De nämner även att de är ett mindre folkbibliotek, och har därför inte stött på problem med titlar som kan uppfattas som kontroversiella. De påpekar även att det möjligtvis är de större biblioteken inom regionen som tar beslut om att köpa in sådana titlar eftersom de har ett större bestånd. Då de inte har haft en nedskrivnen medieplan utan i stället utgått från en form av mediestrategi har de försökt att ha ett gemensamt tänk kring de riktlinjer som gäller för inköp. Eftersom de båda har jobbat länge på samma bibliotek har de som tidigare sagt erfarenhet sedan lång tid tillbaka hur de ska, eller brukar hantera situationer. Om det sedan sticker ut från hur de andra biblioteken tänker och agerar kan det möjligtvis bero på att de alltid har agerat på ett visst sätt, och att det har blivit en form av rutin, och rutiner kan vara svåra att ändra på.

Värt att nämna är att under år 2022 har en gemensam medieplan börjat gälla inom den organisation som intervjuperson 2 och 3 ingår i, vilket med stora möjligheter betyder att de i dagens läge vet hur de ska agera i en situation med kontroversiella medier. Med de nya riktlinjerna blir de på så vis tillsammans med de övriga biblioteken som ingår i deras organisation mer samordnade och homogena i detta agerande. Som tidigare nämnts är deras bibliotek en del av ett mer vidgat nätverk som hela tiden utvecklas, vilket även bevisas här med tanke på den nya gemensamma medieplan som även deras bibliotek omfattas av.

7. Diskussion

Många av de bibliotekarier som medverkat i intervjuerna säger att de sammantaget inte stöter på särskilt mycket problematik med material som kan uppfattas som kontroversiellt, vilket var ett förvånande och oväntat svar under början av arbetsprocessen. Intervjuperson 2 och 3 som arbetar vid ett av de mindre biblioteken berättade att de inte har så mycket erfarenhet av att hantera kontroversiellt material över huvud taget, men har liksom de övriga bibliotekarierna stött på det i samband med debatter som skett kring böcker som varit omdiskuterade vid specifika tillfällen. En intressant aspekt som togs upp av dem båda i den föregående rubriken "Utmaningar i arbetet med kontroversiellt material" var att diskussioner kring inköp av kontroversiellt material tycks vara mer vanligt förekommande på större stadsbibliotek än mindre folkbibliotek. Stadsbiblioteken förväntas ha ett brett sortiment om man jämför med mindre bibliotek som många gånger måste begränsa sig mer ekonomiskt vid inköp. På så vis faller sådana böcker som lätt kan uppfattas som kontroversiella bort automatiskt vid urvalet hos de mindre folkbiblioteken.

Intervjuperson 6 och 7 som arbetar på ett större stadsbibliotek tog även upp denna skillnad kring hantering av kontroversiellt material mellan stora och små bibliotek, vilket bekräftar det som intervjuperson 2 och 3 berättade under sin intervju. De påpekar att de köper in det mesta som efterfrågas eftersom de är ett stort bibliotek med en större budget. Hade de varit ett mindre bibliotek hade de behövt fundera mer över vad de vill ha för böcker i sina hyllor. Om en låntagare lägger ett inköpsförslag på ett verk inom ett visst ämne köper de oftast in den, så länge verket faller inom de kriterier som nämns i deras inköspolicy. Den ena bibliotekarien påpekar dock att de hela tiden måste göra ett aktivt urval, och att de inte måste köpa in allt eftersom de inte är ett pliktbibliotek. Dessa två bibliotekarier arbetar på det bibliotek som tycks ha flest diskussioner kring kontroversiellt material av de som blev intervjuade. Eftersom det rör sig om ett stort bibliotek kan de få in en hel del inköpsförslag på säregna böcker med svåra teman som de först måste diskutera med sina kollegor om innan inköpsbeslut tas.

Att större bibliotek, som den där intervjuperson 6 och 7 arbetar vid, verkar ställas inför fler utmaningar kring litteratur som kan uppfattas som kontroversiell (om man jämför med mindre bibliotek) ser jag som intressant, och hade definitivt kunnat studeras närmare om tiden och utrymmet hade tillåtit det. Kanske är det något för framtida forskare att undersöka. En mer gedigen jämförelse mellan ett antal stora

och mindre folkbibliotek hade då kunnat genomföras vad gäller de utmaningar som de stöter på när det kommer till inköp av kontroversiell litteratur, och hur de hanterar dessa. Stämmer det att större bibliotek stöter på fler utmaningar än de mindre som några av mina medverkande intervjupersoner påstod i min egen studie? Då det, som tidigare sagt, fanns en viss förväntan om att alla bibliotek på ett eller annat vis borde stöta på problem med kontroversiellt material, insåg jag relativt omgående under genomförandet av intervjuerna att så behöver fallet inte vara. I stället svarade de flesta att de redan är nöjda med sina riktlinjer, och att det är svårt att skapa riktlinjer på en detaljerad nivå som ska passa in på alla de problem de stöter på. Här bör noteras att även dessa svar är ett resultat i sig, och att det fanns även de intervjupersoner som hade en viss erfarenhet av kontroversiell litteratur, och därför gav väldigt intressanta svar under intervjuerna.

En annan intressant diskussion att ta upp är var den faktiska gränsen går för att ett visst material ska uppfattas som hets mot folkgrupp, och som berördes i inledningen. Möjligtvis borde frågan ha inkluderats mer i intervjuguiden då jag känner att jag inte fick ett rakt svar på detta. Många av de bibliotekarier som intervjuades tycks utgå från vad för titlar som finns tillgängliga på de förlag där inköpen sker, vilket för dem möjligtvis blir en bekräftelse på att dessa verk är av god kvalitet, och att hets mot folkgrupp därmed är uteslutet. Av alla de bibliotekarier som blev intervjuade var det endast en av dem som specifikt tog upp de svårigheter som stundvis kan uppstå vad gäller gränsen för hets mot folkgrupp, och att det inte framgår som speciellt tydligt i de riktlinjer som de innehar. Hen nämner att många böcker kan röra sig nära rasism, och att det är svårt att avgöra om det är hets mot folkgrupp eller om det går innanför yttrandefriheten. Hen nämner dock i detta sammanhang att hen inte direkt saknar ett dokument att gå till när sådana här situationer dyker upp men att det lätt kan uppstå frågor kring viss media, och att hen (likt de övriga intervjupersonerna) gärna tar upp diskussionen med sina kollegor. Att övriga bibliotek inte tar upp problematiken vad gäller gränserna för hets mot folkgrupp i samband med inköp av media behöver dock inte betyda att de inte har bekymmer kring att fatta de inköpsbesluten. Därför hade det varit intressant att göra en uppföljning på forskningen utifrån den aspekt som rör gränserna för hets mot folkgrupp. Hade jag i god tid insett att frågan sakades i min intervjuguide hade jag förmodligen lagt till den i efterhand.

En rubrik som jag hade planerat att ha med i uppsatsen, och som skulle beröra allsidighet och kvalitet fick tyvärr uteslutas helt och hållet eftersom att jag redan hade mycket material att gå på efter transkriberingen av intervjuerna. Tanken var

då att jag skulle beröra den 5§ i bibliotekslagen som tar upp allsidighet och kvalitet vid sidan av den 2§ som varit mitt huvudfokus i uppsatsen. Eftersom denna paragraf inte fick ta någon plats i uppsatsen ser jag även detta tema kring allsidighet och kvalitet som något för den framtida forskningen. Då det står i bibliotekslagen att “folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet”, kan då dessa begrepp uppfattas som problematiska att tolka i relation till inköp? Detta hade varit intressant att utforska närmare, vilket jag hade gjort ifall det funnits utrymme till det.

Läsaren av denna uppsats bör ha i åtanke att min studie inleddes i början av 2020, och att det har passerat 3 år innan den blev klar, vilket innebär att mycket kan ha förändrats under denna tid vad gäller de medverkande bibliotekens medieplaner och policyers. Vissa av de uppgifter och resultat som kommit fram kanske inte är av lika stor relevans idag som under den tid då intervjuerna genomfördes. Bland annat har (som även nämndes i analysen) ett av de bibliotek som medverkade i studierna numera en medieplan, vilket inte var fallet vid det tillfälle då intervjun ägde rum.

8. Avslutande reflektion

För de bibliotekarier som medverkat i studien är det viktigt med den fria åsiktsbildningen och att alla har rätt att tycka saker och bilda sig en egen uppfattning. På så vis är det viktigt att ha ett bestånd som är brett och som får lov att visa upp åsikter från olika sidor, även ifall det i mångas ögon kan ses som kontroversiellt. Tillgängligheten och bredden är viktig för samtliga bibliotekarier som medverkat i studien, samtidigt som de försöker ha de mänskliga rättigheterna i åtanke. På så vis måste det finnas en bra balans där i mellan. För några av bibliotekarierna är manifesten från IFLA/Unesco av stor betydelse, medan det för andra inte är det. Alla är dock av åsikten att så länge böcker och annat material inte är direkt brottsliga får de chansen att inkluderas i beståndet. Bland annat tar en av de medverkande bibliotekarierna upp att en bok ändå kan ha sin plats i hyllan även ifall den exempelvis inte går ihop med de värderingar som styr ett hbtq-certifierat bibliotek som deras. Det betyder inte att biblioteket inte välkomnar hbtq-personer på grund av det. De får försöka hålla ihop samlingen på hyllorna som någonstans ska leva upp till bibliotekslagen i form av bredd, allsidighet, fri åsiktsbildning och yttrandefrihet. Hen menar att biblioteket som byggnad och lokal med bemanning sedan kan signalera någonting helt annat, vilket är att alla är välkomna, och att alla där träffas på lika villkor. Om inte bibliotekens hyllor får lov att rymma en del kontroversiell litteratur skulle de enligt hen bli väldigt slätstrukna och tillrättalagda.

Det som sagts ovan blir enligt mitt tycke väldigt talande för hur bibliotekarier tänker och arbetar kring medier som kan uppfattas som kontroversiella. En av bibliotekarierna som medverkade i intervjun är inne på samma spår som ovan nämnda bibliotekarie, och lyfter fram att de ibland har utgått från kvalitetsaspekten mer än innehållet i böckerna. Hen tar upp ett exempel på ett populärt inköpsförslag på en kontroversiell och invandringsfientlig bok där en viss tveksamhet till inköp uppstod på hens bibliotek, men eftersom så många ville läsa den togs till slut beslutet om att köpa in den. Hen menar att det finns många människor med just de åsikterna, och att de inte kan sätta på sig skyggglapparna och låtsats som ingenting. Att vara så här pass opartisk och objektiv är för många av de medverkande bibliotekarierna svårt, medan andra även har svarat att det inte är det. Oavsett vad de själva än tycker så får alltså litteratur som kan ses som kontroversiell ett visst utrymme på deras bibliotekshyllor.

Övriga resultat som kommit fram i studien är bland annat att bibliotekslagen är det viktigaste styrdokumentet för alla medverkande bibliotekarier att förhålla sig till, men att den enligt några av dem kan uppfattas som otydlig i vissa sammanhang vad gäller 2§. Andra är nöjda med den eftersom det i princip inte går att snäva in riktlinjerna på detaljnivå. Studien visar även att trots att de är styrda av de riktlinjer som står i bibliotekslagen och övriga styrdokument så tycks de fortfarande ha en viss frihet att agera kring inköp på det vis som passar dem och deras verksamhet bäst. Just detta är ett resultat som har visat sig gå som en röd tråd genom hela studien när kopplingar gjorts till den nyinstitutionella teorin. För övrigt tycks sätten att tänka och agera kring inköp av kontroversiellt material inte skilja sig åt något märkbart mellan de bibliotekarier som deltog i studien. Som tidigare nämnt går det att urskilja vissa mönster i deras svar. Bland annat nämner alla bibliotekarier i intervjuerna att de i de stunder som de drabbas av osäkerhet kring inköpsbeslut så finns alltid möjligheten att diskutera problemet med sina kollegor. De arbetar även med att göra research på vissa böcker som de blir osäkra på vad gäller kvalitet, och köper inte in böcker som är egenutgivna eller brister i vederhäftighet och saklighet. Även de författare som är anonyma är de försiktiga med. Några av bibliotekarierna påpekar att de ibland har avvaktat med att fatta beslut i några dagar, och att det då har hänt att ett annat bibliotek i närheten köpt in samma bok före dem eller att förlaget tagit bort boken från sin inköpssida på grund av dess innehåll. Några av dem nämner även att de fjärrlånar de böcker som de själva har valt att inte köpa in vilket blir en lösning på den problematik som rör låntagarnas svårbedömda inköpsförslag.

Det bör uppmärksammas att osäkerheten kring var gränsen går för sådant som hets mot folkgrupp inte är helt självklart i dagens läge hos en del bibliotekarier på våra folkbibliotek i samband med inköp, men att de med stöttning av kollegor och i demokratins anda fattar kloka beslut då yttrandefriheten och den fria åsiktsbildningen tillsammans med tillgängligheten är det som betyder något för organisationens verksamhet. Även för Valfrid Palmgren, som nämndes i inledningen, var det viktigt att alla människor skulle få tillgång till bibliotek och den litteratur som fanns där, och att urvalen till biblioteken inte skulle innebära något politiskt ställningstagande (Kvinnofronten 2021). Hon kallade bibliotek för: ”det vackraste uttrycket för sann demokrati som tänkas kan” (Kvinnofronten 2021). Trots de tveksamheter och den osäkerhet som stundvis kan dyka upp kring viss litteratur och dess kvalitet är detta starka ord som alla bibliotek i slutändan lever upp till på ett eller annat vis.

9. Litteraturförteckning

Adelai, A. (2017). Bibliotek utsatta för hot och hat. *SVT Nyheter*. 14 mars. <https://www.svt.se/kultur/bibliotek-utsatta-for-hot-och-hat> [2020-07-03].

Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Barnombudsmannen (2021). <https://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/konventionstexten/> [2022-09-19].

Biblioteksbladet (2020). Nio bibliotekschefer om barnkonventionen:” Så gör vi”. *Biblioteksbladet*. 14 januari. <https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/nio-bibliotekschefer-om-barnkonventionen-sa-gor-vi/> [2022-09-26].

Bjurwill, C. (2001). A, B, C och D: Vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser. Lund: Studentlitteratur.

Brunsson, K. & Brunsson, N. (2014). *Beslut*. Stockholm: Liber.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Dalen, M. (2008). *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups utbildning.

Dagens Nyheter (2012). Bakgrund: Tintin och rasismen. *Dagens Nyheter*. 25 september. <https://www.dn.se/kultur-noje/bocker/bakgrund-tintin-och-rasismen/> [2020-07-02].

Dagens Nyheter (2012). Kulturhuset i Stockholm backar om Tintin. *Dagens Nyheter*. 25 september. <https://www.dn.se/kultur-noje/bocker/kulturhuset-i-stockholm-backar-om-tintin/> [2020-07-01].

Dagens Nyheter (2012). Kulturhusets konstnärlige ledare kastar ut Tintin. *Dagens Nyheter*. 25 september. <https://www.dn.se/kultur-noje/kulturhusets-konstnarlige-ledare-kastar-ut-tintin/> [2020-07-01].

Dagens Nyheter (2012). Stina Wirséns egna ord om Lilla hjärtat. *Dagens Nyheter*. 22 november. <https://www.dn.se/kultur-noje/bocker/stina-wirsens-egna-ord-om-lilla-hjartat/> [2020-06-25].

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

DiMaggio, P. J. & Powell, W.W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American sociological review*, 48(2), ss. 147-160.

Dowling, J & Pfeffer, J. (1975). Organizational Legitimacy: Social Values and Organizational Behavior. *The Pacific Sociological Review*, 18(1), ss. 122–136.

Eide-Jensen, I. (2010). Bibliotekslag SFS nr: 1996:1596, 2004:1261-Utvärdering och förslag till revidering. http://www.framsidan.net/wp-content/uploads/2010/04/bibliotekslagen_eidejensen.pdf [2020-07-16].

Ellström, P (1996). ”Rutin och reflektion”. I Ellström, P, Gustavsson B & Larsson, S. (red.) *Livslångt lärande*. Lund: Studentlitteratur, ss. 142–179.

Engman, A. (2017). Bibliotek vägrade bok av Julia Caesar- kritiserar av JO. *SVT Nyheter Väst*. 1 juli. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/bibliotek-vagrade-bok-av-julia-caesar-kritiserar-av-jo> [2020-07-13].

Eriksson, A C., Holmén, A., Wennerholm, C. & Blomberg, S. (2019). *Löpa linan ut: Bibliotekschefens strategiska modell för implementering av FN:s konvention om barnets rättigheter*. Biblioteksutveckling Sörmland, Regionbibliotek Östergötland, Kultur Gävleborg Region Gävleborg, Biblioteksutveckling Region Örebro län. https://www.regiongavleborg.se/globalassets/kultur/verksamhetsomraden/regional-biblioteksverksamhet/lopa_linan_ut.pdf

Eriksson-Zetterquist, U. (2009). *Institutionell teori: idéer, moden och trender*. Malmö: Liber.

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2015). ”Intervjuer”. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber, ss 34–54.

Eriksson-Zetterquist, U., Kalling, T. & Styhre, A. (2015). *Organisation och organisering*. Stockholm: Liber.

Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (2011). *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber

Fleischer, R. (2011). *Biblioteket*. Stockholm: Ink.

Harrison, S. (2017). *Inom ramen för det legitima: en intervjustudie om hur folkbibliotekarier verkar för en demokratisk utveckling*. Masteruppsats, institutionen för kulturvetenskaper. Lund: Lunds universitet.
<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=8910575&fileOid=8910592>

Hedemark, Å. (2009). *Det föreställda biblioteket: en diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970–2006*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
<http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:209085/FULLTEXT01.pdf>

Hedemark, Å. & Börjesson, L. (2014). Att använda en plan: fenomenet biblioteksplaner och begreppet användning problematiserat. *Nordisk kulturpolitisk tidskrift*, 17(1), ss. 92–113.

Hedin, A. (1996). En liten lathund om kvalitativ metod med tonvikt på intervju.
<https://studentportalen.uu.se/uusp-filearea-tool/download.action?nodeId=459535&toolAttachmentId=108197> [2020-04-24].

Hirschfeldt, J. (2017). "Biblioteken – en femte funktion i den demokratiska rättsstaten", i *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*, red. Fichtelius, E., Enarson, E., Hansson, K., Klein, J. & Persson, C. [Stockholm]: Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi.

Holm, R. (2014). *Medieutveckling och beståndsförnyelse: en praktisk handledning för folkbibliotek*. Linköping: Regionbibliotek Östergötland.

Höglund, A. (1978). "Att välja medier till ett större bibliotek". I *Att välja är politik: en debattbok om bibliotekens medieval*. Lund: Bibliotekstjänst.

Höglund, A. & Klingberg, C. (2001). *Strategisk medieplanering för folkbibliotek*. Linköping: Janus.

Jensen, R. (2004). The Myth of the Neutral Professional. *Progressive Librarian*, (24), ss. 28-34.

Johansson, P. (2018). Bibliotekarie slutar efter hotfullt bokbråk. *Sveriges Radio*. 3 maj. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=103&artikel=6943874> [2020-07-08].

Justitieombudsmannen (2017), dnr: 2654–2016.

Justitieombudsmannen (2017), dnr: 4650–2016.

Jönsson, L., Persson, A. & Sahlin, K. (2011). *Institution*. Malmö: Liber

Koehler, W. C. (2015). *Ethics and values in librarianship: a history*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Kudo, P. (2017). *JO: Kommuner kan inte vägra lån av främlingsfientliga böcker*. <https://sverigesradio.se/artikel/6734516> [2022-08-29].

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Kvinnofronten (2021). *Valfrid Palmgren Munch-Petersen*. <http://www.kvinnofronten.nu/Formodrar/valfrid-palmgren.htm> [2022-11-16].

Lenas, S. (2017). ”Massutmaning” kritiseras för vetenskaplig ohederlig. *Dagens Nyheter*. 18 maj. <https://www.dn.se/kultur-noje/massutmaning-kritiseras-for-vetenskaplig-ohederlighet/> [2020-07-03].

Lindkvist, H. (2017). Tino Sanandajis bok blev en utmaning för biblioteken. *Dagens Nyheter*. 10 mars. <https://www.dn.se/kultur-noje/tino-sanandajis-bok-blev-en-utmaning-for-biblioteken/> [2020-07-08].

Litteraturmagazinet (2012). Stina Wirsen stoppar Lilla Hjärtat. *Litteraturmagazinet*. 22 november. <http://www.litteraturmagazinet.se/artiklar/lilla-hjartat> [2020-06-25].

Lundgren, L. (2013). Barnkonventionen och barnbiblioteken. *Bibliotek i samhälle*, (3), ss. 7–11.

Malmö stad (2022). *Om Dawit Isaak-biblioteket*. <https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Arkitektur-och-kulturarv/Malmo-stadsarkiv/Stadsarkivets-bibliotek/Dawit-Isaak-biblioteket/Om-Dawit-Isaak-biblioteket.html> [2022-11-16].

March, J. G. & Olsen, J. P. (1989). *Rediscovering institutions: the organizational basis of politics*. New York: Free Press.

March, J. G. & Olsen, J. P. (1998). The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization*, 52(4), ss. 943-969.

McMenemy, D. (2009). Censorship or recklessness? Obligations and legality regarding controversial materials in libraries. *Library Review*, 58(2), ss. 85-88.

Meyer, J. & Rowan, B. (1977). Institutionalized Organisations: Formal Structure as Myth and Ceremony. *American Journal of Sociology*, 83(2), ss. 340–363.

Noll27 (2010). *Eide-Jensens förslag till ändringar i bibliotekslagen klart*. <http://www.noll27.se/2010/04/eide-jensens-forslag-till-andringar-i-bibliotekslagen-klart/> [2020-07-16].

Olsson, H. & Pavlov, E. (2021). *Guide för bibliotekens arbete med hbtq+*. Svensk biblioteksförning. <https://www.biblioteksfor.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2021/04/forslag-hbtqi-04-27.pdf>

Oppenheim, C. & Smith, V. (2004). Censorship in libraries. *Information Services & Use*, 24(4), ss. 159-170.

Regeringen (2022). Barnkonventionen som svensk lag. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/barnkonventionen-som-svensk-lag/> [2022-09-19].

Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015). Att analysera kvalitativt material. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Liber, ss. 220–236.

Reutermo, V. (2019). *Censur på bibliotek? – En kvalitativ studie av kontroversiella medier på folkbibliotek*. Masteruppsats, Institutionen för ABM. Uppsala: Uppsala universitet.

<http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1345941&dswid=-8850>

Rehbinder, C. (2017). *Saklig men ensidig masspessimism*. <https://www.liberaldebatt.se/2017/03/saklig-men-ensidig-masspessimism/> [2020-07-03].

SFS 2013:801. *Bibliotekslag*. Stockholm: Kulturdepartementet.

SFS 2010:1408. *Regeringsformen*. Stockholm: Justitiedepartementet L6.

Svensk biblioteksförning (2014). *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförning. <https://wwwbiblioteksfor.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2017/01/bibliotekens-internationella-manifest-webb-utskrift.pdf> [2020-07-16].

Svensk biblioteksförning (2015). *För det demokratiska samhällets utveckling: bibliotekslagen enligt lagstiftaren*. Stockholm: Svensk biblioteksförning. <https://wwwbiblioteksfor.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2019/03/fr-det-demokratiska-sam-2019-webb.pdf> [2020-07-16].

Svenska Dagbladet (2012). Kulturhuset i Stockholm backar om Tintin. *Svenska Dagbladet*. 25 september. <https://www.svd.se/kulturhuset-backar-om-tintin> [2020-07-01].

Svenska FN-förbundet (2008). *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna*. <https://fn.se/wp-content/uploads/2016/07/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf> [2020-06-16].

Svenska Unescorådet (1995). *Unescos folkbiblioteksmanifest 1994* (Svenska Unescorådets skriftserie 1995:2). Stockholm: Svenska Unescorådet.

<http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/08/Unescos-folkbiblioteksmanifest-Nr-2-1995.pdf> [2020-06-16].

Svenska Unescorådet (2006). *Unescos folkbiblioteks- och skolbiblioteksmanifest* (Svenska Unescorådets skriftserie 2006:1). Stockholm: Svenska Unescorådet. <http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-folkbiblioteks-och-skolbiblioteksmanifest.pdf> [2020-06-16].

Sveriges Radio (2016). *HBTQ-tänk fick biblioteket att se fler fördomar*. <https://sverigesradio.se/artikel/6354752> [2022-07-12].

Söderlind, Å. & Elf, G. (2014). "Vi arbetar i medborgarnas tjänst": en kartläggning av mediestrategiskt arbete på bibliotek utifrån normerande dokument. Stockholm: Svensk biblioteks förening.

Unesco (2020). *UNESCO in brief- Mission and Mandate (What is UNESCO?)*. <https://en.unesco.org/about-us/introducing-unesco> [2020-06-16].

Unicef (2022). *Barnkonventionens historia*. <https://unicef.se/barnkonventionen> [2022-07-13].

Weick, K. E. (1976). Educational Organizations as Loosely Coupled Systems. *Administrative Science Quarterly*, 21(1), ss. 1-19.

Zhang, Y & M. Wildemuth, B (2017). "Qualitative Analysis of Content". I M. Wildemuth, B. (red.) *Applications of social research methods to questions in information and library science*. Santa Barbra, California: Libraries unlimited.

10. Bilagor

10.1 Bilaga 1 (Intervjuguide)

Inledande fråga: Vilka arbetsuppgifter har du på biblioteket?

- Hur arbetar ni med inköp av olika material som böcker, e-medier och tidskrifter mm?
- Innehåller er medieplan (om ni har någon) kriterier för inköp av medier?
- Har ni några specifika riktlinjer som ni följer kring inköp av kontroversiellt material? (En del medieplaner jag har läst skriver att man ska belysa även kontroversiella frågor och åsikter. Är detta något som tas upp även i er plan?)
- Med tanke på bibliotekslagens andra paragraf som säger att biblioteken ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning, vad anser ni är det viktiga i bedömningen av att köpa in material till biblioteket? Hur förhåller ni er till denna paragraf?
- Använder ni er av andra typer av styrdokument än det som står i er medieplan på er arbetsplats när ni fattar beslut kring sådant som inköp? (Exempelvis sådant som rör mänskliga rättigheter. Manifest från IFLA, FN exempelvis)
- Tycker du att det saknas tydliga riktlinjer kring inköp för ert bibliotek, speciellt när det kommer till sådant som rör demokratisk utveckling och fri åsiktsbildning, eller är du nöjd med hur det ser ut?
- Hur kan man lösa detta tror du för att få dessa att bli tydligare? (Om man nu tycker att de är otydliga)
- Är det svårt som bibliotekarie att vara objektiv och opartisk när man arbetar med förvärv av olika material? (Speciellt i en situation med mer kontroversiellt material?)
- Vad kan kontroversiellt material vara enligt dig själv?
- Händer det att det råder osäkerhet var gränsen går för att köpa in kontroversiellt material till exempelvis användare som kommer med önskemål med tanke på den demokratiska utvecklingen och fria åsiktsbildningen? Hur hanterar ni en sådan situation?
- Har ni på arbetsplatsen haft diskussioner sinsemellan för att komma fram till om ni ska köpa in böcker och annat material som kan ses som

kontroversiellt? Tar man hjälp av varandra när det råder osäkerhet så att säga?

- Vad för typ av material kan väcka diskussioner på din arbetsplats i övrigt?
- Har du själv i din yrkesroll som bibliotekarie stött på utmaningar eller problematik i ditt arbete med inköpsbeslut av kontroversiellt material som du vill dela med dig av? Eller vet du en kollega som har varit med om en situation du kan dela med dig av? (Om den tillfrågade inte har någon direkt erfarenhet).
- Har du eller en annan på arbetsplatsen blivit utsatt för hot eller våld i samband med att man tagit beslut om att inte köpa in ett visst material som kan upplevas som kontroversiellt?
- Avlutningsvis- Har du någonting du vill tillägga som vi inte pratat om?

Två frågor som lades till i efterhand (efter att hälften av intervjuerna genomförts):

- Har du någon gång tänkt på om styrdokumentet kan uppfattas som otydliga i sina formuleringar?
- Det står ju även i bibliotekslagen att "folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet". Kan dessa begrepp uppfattas som problematiska att tolka i relation till inköp?

10.2 Bilaga 2 (Intervjuförfrågan)

Hej!

Mitt namn är Emelie Simonsson och jag går sista året på masterprogrammet ABM i Lund med inriktningen Biblioteks- och informationsvetenskap, och jag ska under denna vårtermin skriva min masteruppsats som kommer att handla om hur bibliotekarier förhåller sig till riktlinjer kring inköp av kontroversiella medier utifrån bibliotekslagens andra paragraf som säger att: "biblioteken ska verka för det demokratiska samhällets utveckling och bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning". Jag vill med min studie komma fram till om bibliotekarier vid folkbibliotek är nöjda med de nuvarande riktlinjer som står skrivet kring inköp i deras medieplaner, eller om det finns en önskan om att dessa borde förtydligas.

Studien ska genomföras med hjälp av intervjuer med bibliotekarier vid ett antal olika folkbibliotek som har ett visst ansvar för inköp. Jag undrar därför om någon på ert bibliotek som är inköpsansvarig skulle vilja ställa upp på en intervju med mig någon gång under de tre närmaste veckorna som kommer (v. 8–10). Om ni inte kan

förrän senare ska det nog gå att ordna efter vecka 10 också! Jag räknar med att intervjun kommer att ta mellan 40–50 minuter att genomföra. Tanken är att jag ska spela in intervjuerna, och att dessa samtal enbart ska användas till min uppsats och raderas så fort som möjligt. Alla deltagare kommer att avidentifieras i uppsatsen och biblioteken kommer inte att nämnas vid namn. Deltagandet är även frivilligt, och man har rätt att avbryta sitt medverkande i studien när man vill fram till att uppsatsen blir godkänd.

Jag hoppas att någon inköpsansvarig hos er vill ställa upp på en intervju, och att vi hörs av snart igen!

Mvh

Emelie Simonsson.

10.3 Bilaga 3 (Samtyckesblankett)

Samtyckesblankett för deltagare

Deltagande i studie

Jag är en student på masterprogrammet i ABM vid Lunds universitet med inriktning Biblioteks- och Informationsvetenskap. Under våren 2020 ska jag skriva mitt examensarbete med syftet att undersöka hur bibliotekarier förhåller sig till riktlinjer kring inköp av kontroversiella medier utifrån bibliotekslagens andra paragraf som säger att: "biblioteken ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning". Jag kommer inom ramen för min studie analysera om bibliotekarier vid folkbibliotek är nöjda med de nuvarande riktlinjer som står skrivet kring inköp i deras medieplaner, eller om det finns en önskan om att de borde förtydligas. Studien ska därför genomföras med hjälp av intervjuer med bibliotekarier vid ett antal olika folkbibliotek som har ett visst ansvar för inköp. **Detta dokument riktar sig till deltagare i studien.**

- Alla deltagare i studien kommer att avidentifieras i den publicerade uppsatsen.
- De skolor/bibliotek som finns med i studien kommer att avidentifieras.
- Intervjuerna och observationerna kommer att spelas in och ljudupptagningen kommer endast vara tillgänglig för mig i arbetet med uppsatsen. Inspelningar av intervjuer kommer att raderas efter uppsatsens godkännande.

- Deltagandet är helt frivilligt och deltagaren har rättigheten att när som helst välja att avbryta deltagandet intill den dag uppsatsen är godkänd.
- Den färdiga uppsatsen kommer finnas tillgänglig på LUP Student Papers.

Genom att signera detta dokument intygar jag att jag har tagit del av informationen och ger mitt samtycke till att delta i studien.

Datum

Deltagarens namn

Deltagarens underskrift

Tack för din medverkan!